

38782.

K. N. TISKARNA (DINER LADACH)

Jbr

Etbin Kristan:

FRANCKA

in drugo

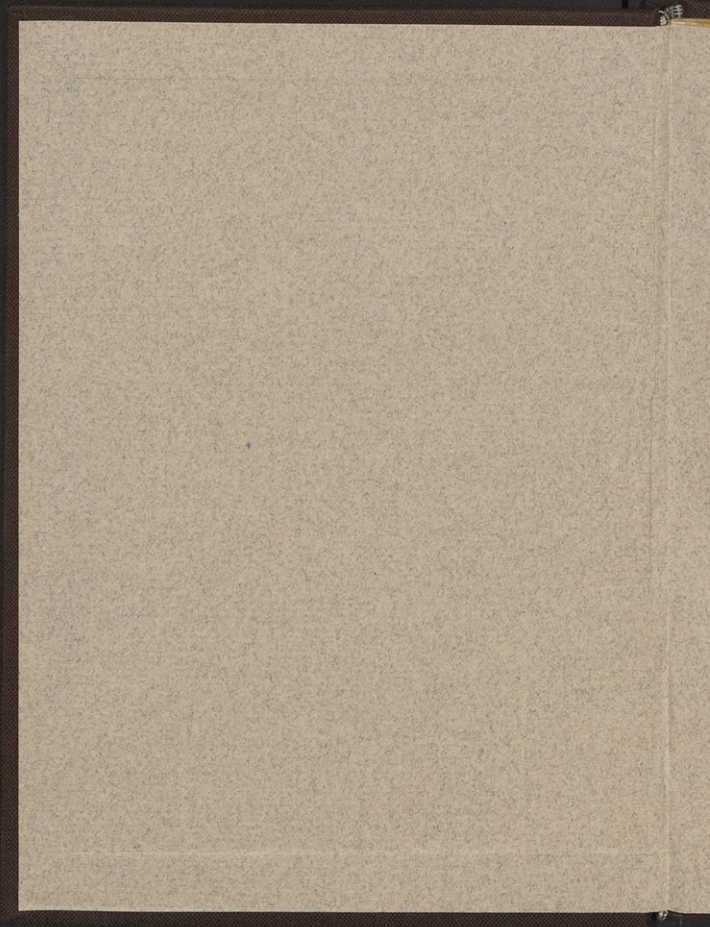

V Ljubljani 1909.

Založila »Delavska tiskovna družba« (r. z. z o. z.).

Natisnil Iv. Pr. Lampret v Kranju.

Cena 50 vinarjev.

Etbin Kristan:

*Francka
in drugo*

V Ljubljani 1909.

Založila „Delavska tiskovna družba“ (r. z. z o. z.).

:: Natisnil Iv. Pr. Lampret v Kranju ::

030005204

I.

Ko je spoznala svoj položaj, je minil dan. Pred očmi ji je vstala gosta, siva tema in čudne rmene iskre so švigale skozi noč. Nekaj neznanega je šumelo kakor morje. Franciki se je zadelo, da se bliža smrt. V ramenih in v kolenih je občutila veliko slabost, vratne žile in žilice so se ji napenjale, na lobanjo je pritiskala strašna teža, v glavi pa je bilo pusto kakor izmučenemu človeku, ki ne more zaspati. Nekaj jo je bolelo, stiskalo, bodlo, ne da bi vedela kje in kaj. Kmalu mora biti konec življenja.

To bi bilo najbolje. Smrt bi bila rešitev. Konec vsega. Nič več strahu in trepeta . . .

Naenkrat se je stresla. Okrog srca je začutila nekaj gorkega, zavest se ji je vrnila, preden se je zgrudila. Oprijela se je stola, ozrla se je in tema je izginila. Jasen dan se ji je upiral v oči. Polagoma so se vračale misli, žalostne kakor jesensko vreme in strah ji je zopet zlezel v dušo.

Kaj bo sedaj? . . . Jutri pojde še v tovarno, pojutrišnjem . . . prve dni ne bodo tovarišice še nič opazile in tudi pazniki ne. A kmalu se bodo pogledi začeli upirati vanjo, Minka ali pa Neža bo spoznala, da ji je obleka pretesna, uganila bo resnico in kmalu bo vsa tovarna vedela za njeno sramoto. Pikale jo bodo in zasmehovale, možki jo bodo gledali s predrznimi očmi in enkrat, ko pride domu, jo bo mati vprašala z glasom sodnega dneva, kdaj je postala vlačuga.

Zopet se ji je zameglilo pred očmi in slabo ji je postalo. Danes že tretjič. Kako bo delala, če ostane tako? In kako bo skrila svoj greh?

Izmučena in bolna je legla na posteljo in se je obrnila k steni s trdno željo, da bi zaspala. Toda pozabljenje se ni hotelo približati, da bi jo rešilo misli, ki so ji vrtale kakor ostri svedri po glavi. Spomnila se je na svoje prijateljice, ki jo bodo jutri vpraševale, zakaj ni prišla k „Zeleni lipi,“ ko je vedela, da bo tam godba in ples. Spomnila se je na njega, ki ni plesal z nobeno drugo in je bil postavnejši in ponosnejši od vseh drugih fantov. Zakaj ni bil pametnejši kakor ona? Starejši je in ve, kaj je ljubezen; ona pa ni vedela nič drugega, kakor da ga ljubi in da mu mora dati vse kar ima. Kaj je vedela o posledicah in o sramoti v tistem trenutku, ko ni bilo zanjo ne sveta, ne bodočnosti, temveč samo Tone

in njegova ljubezen? On pa je mož in vendar ji ni povedal, kaj se lahko zgodi . . .!

Misel na Toneta ji je dala, česar ji ni hotel podariti nevoščljivi spanec. Pozabila je na svojo največo bol in strah se je umaknil od njenega ležišča. Zatisnila je oči in spomini so sedli kakor tolažitelji na njeno zglavje.

Ničesar ni imela na svetu, ko je začela hoditi v tovarno. Oče je bil davno mrtev. Zdi se ji, da je bil velik, lep mož, širokih pleč, goste rjave brade in prijaznih oči, ki so se svetile kakor solnce v bistrem potoku, ob katerem je bila tista hreščeča žaga, ki je bila največa hiša ob Francinih otroških letih. Zdi se ji, da je bil oče dober in da je rad plesal ž njo ringa raja in jo nosil na rami po travniku, kadar je bilo seno pokošeno in je dišalo, da bi se bila ves dan valjaja po njem in ga kar jedla.

Takrat je bila še majhna in komaj, da se spominja na tiste dni. Vendar ve, da ni bilo pozneje nikdar več tako lepo, nikdar do tistega časa, ko se je seznanila s Tonetom. Nenadoma se je razdrla tista lepota. Enkrat se je mati zjokala in je tako ihtela, da je Francka ni mogla potolažiti, ne z božanjem, ne z laskanjem, ne s svojim najlepšim petjem. Od tistega dneva ni nikoli več videla očeta. Čudni ljudje so takrat hodili po hiši in godile so se nerazumljive reči. Pozneje, ko je bila že v mestu in je hodila v šolo, ji je mati

pripovedovala, da je oče utonil v potoku, ko je voda nenadoma narasla in odnesla najlepše deske. Močan je bil in plavati je znal, a v deroči struji ga je čoln, ki se je odtrgal, zadel v glavo in nihče ga ni mogel rešiti. Ko ga je čez nekaj dni voda sama vrgla na suho, so našli na črepinji veliko rano. Pokopali so ga, mati se je pa s Francko preselila v mesto, kajti zanjo ni mlinar imel dela. Bogvé, kako je bilo prve čase v mestu. Ko je Francka nekoliko dorasla, je začela hoditi v šolo. Mati je pomagala v tujih hišah in prala tuje perilo. Veselja ni bilo nič. Francka je pozabila, kako diši pokošena trava in kako se blišči solnce v potoku.

V šoli je bilo prijazno in Francka se je rada učila. Večkrat jo je učiteljica pohvalila, a tedaj je Francko vselej oblila rdečica, kajti zdelo se ji je, da so vsi drugi otroci pametnejši od nje. Dostikrat so se ji smejali, pa se je sramovala, ker je mislila, da imajo prav; zakaj pogostoma so govorili o rečeh, ki jih prav nič ni razumela, ali pa, če je mislila, da razume, pa je tudi sama kaj rekla, je bila njena beseda neumna, kar je spoznala šele tedaj, ko so se vsi zakrohotali in ji začeli dopovedovati, da je bedasta.

Včasi so jo zaraditega obhajale nemirne misli. Kadar je bila sama, se ji je vse zdelo enostavno; dan je dan, noč pa noč, po leti je toplo, po zimi pa mraz. Tako je in tako mora biti, pa ni treba

razmišljati o tem. Prijetno je, kadar sije solnce in tedaj je veselo, tudi če nima mati zanjo nič družega kakor košček kruha; kadar škripa sneg pod nogami in se tresejo vsi udje, je pa vse bolj neprijazno in vse se težje potrpi, ampak mora se potrpeti. ker pač ne more biti drugače. A kadar so se pomenkovali fantje ali pa druga dekleta, ki niso bila nič starejša od nje, je včasih slišala čudne besede, ki jih ni razumela. Tedaj se je nekaj neznanega potreslo v njeni dušici. Zakaj ne ve in ne razume vsega kakor drugi? S svojimi očesci gleda in misli, da vidi vse; a drugi vidijo več, njej pa ostanejo skrite reči, ki jih najdejo drugi brez težave.

Zazdelo se ji je včasih, da morajo biti na svetu skrivnosti, ki zakrivajo neznane lepote in če je v takem času dobila v roke knjigo s čudežnimi bajkami o skalnatih jamah, polnih čarov, ki se odpirajo nerazumljivim čarovniškim besedam, se je vsa poglobila v take povesti, verujoča in pričakujoča neko čudovito razodetje. Zvečer, ko je mati, trudna in zlovoljna zaspala, je Francka v temi čakala in čakala, da pride bela Vila in jo odnese v temni gozd, kjer se pogovarja drevje in plešejo prelepe gozdne deklice in se godé skrivnostni čudeži. Trdno je verjela, da se mora zgoditi nekaj takega, a nikomur ni rekla besedice o svojih mislih in o svojem pričakovanju, ker je vedela, da bi se ji vsi smejali. Kajti drugi

ljudje ne verjamejo v Vile in v začarane prince in nikoli ne bodo prišli ponoči v temni gozd, poslušat povesti listja in petje potokov.

A drugačne morajo biti skrivnosti, ki jih razumejo fantje in dekleta, a ki so njej nedosežne. Kdové če so še lepše? In zakaj jih sama ne pozna? . . .

Globoko je' vzdihnila Francka ob teh spominih. Morda bi bilo bolje, če bi bila takrat razumela, kar ji je bilo skrito in vendar se ji je zdelo, da ji ne sme biti žal. Kajti v njene čudovite sanje bi bilo gotovo kanilo nekaj nelepega in morda bi jih bilo pregnalo za vedno. Sedaj ne more več verjeti v Vile in gozdne deklice in v začarane prince, a škoda je za tiste sanje, ki so nekdanj zaljšale njeno žalostno življenje, da se ni zavedala žalosti. Kako bi bila prenašala vse, če bi bila morala živeti v sami resnici?

Mračno je bilo v izbi, v kateri je stanovala z materjo in če ne bi bila sijala skozi sanje bela luč, bi bila zbolela od večnega mraka. Mati je imela svoje težko delo in svoje vsakdanje skrbi in kadar ni molčala, je godrnjala in vzdihovala. Saj se njej gotovo niso nikdar približale take lepe sanje, da bi bile vlile čudežno upanje v njeno izmučeno dušo. Zato ni mogla Francki nikoli pripovedovati kaj lepega; samo prorokovati ji je znala o težkem življenju, ki še pride nadnjo, ko ne bo več mati skrbela za njen kruh. Iz kuhinje,

kjer se je kuhal krop za perilo, je prihajal sopar v izbo in v tistem težkem vzduhu so bile materine besede kakor votli, grozeči glasovi, doneči iz temnih daljav. Ampak Francka je imela svoje sanje, ki so jo tolažile in preganjale vse strahove. Materine besede so izginile, kadar se je storil večer.

Sedaj se je Francka spominjala nanje. Natančno se je spomnila in strah jo je pretresel. Zdaj prihaja tisto težko življenje, ah, vse drugače kakor je prorokovala mati . . .

Iz predmestja, kjer sta stanovali, je mnogo žensk hodilo v tovarno. Vsako jutro so hodile po dve, tri in v celih gručah, mimo hiše. Francika jih je videla vsak dan, tudi zvečer, kadar so se vračale, in pogostoma jih je pomilovala. V tovarni ne more biti kakor v gozdu, kadar pada mesečina skozi veje. Nikoli ne bodo videle čarov in čudežev.

Ko je Francka zadnje leto prišla iz šole, ji je mati rekla:

„Hvala bogu, da je konec. Veš kaj? V tovarno pojdeš. Bolje je, kakor da bi šla služiti.“

Francka se je ustrašila. Prišlo je tako nenadoma. Pred očmi ji je vstalo ogromno sivo poslopje s temnimi okni in z visokim dimnikom. Tja naj bi hodila vsako jutro, kakor v zapor. Tisti hip se ni spomnila na svoje sanje, ampak na pokošeno travo, ki ji ni dišala, odkar je z

materjo prišla v mesto. In nikoli več ji ne bo dišalo!

„Kaj? Menda se boš še obotavljala?“ je rekla mati, ki je že predolgo čakala na odgovor. „Kaj pa boš? Doslej sem te redila; ali misliš, da pojde vedno tako? Jutri greva vprašat, če te vzamejo. Zdaj je odšlo nekaj delavk; Gorčetova Špela mi je povedala. Vesela bodi, če te hočejo.“

Francka je molčala. Hudo ji je bilo, pa ni vedela zakaj.

II.

Nekoliko potov je bilo treba, nekoliko prošelj in Francki so se odprla vrata tovarne. Tako je hotela mati in spričo njene volje so se morale razpršiti vse lepe sanje. Umaknile so se, kajti Francka ni imela časa, odpirati jim dušo. Zazdelo se ji je, kakor da je življenje, doslej neznano življenje razgrnilo pred njenimi očmi svoje zagrinjalo in ji za hip pokazalo svojo strogo resnobo.

Kdové, odkod je prišlo: Mati se ji je zasmičila. Naenkrat je opazila sto reči, na katere še nikdar ni mislila. Na nagubančenem in razoranem obrazu je čitala skrbi, ki so prezgodaj sključile materin hrbet; v medlih očeh je našla vprašanje vsakdanjega kruha. In zazdelo se ji je, da je sama velika grešnica, ker ni že davno vzela bremena na svoje mlade in krepke rame.

Ko je šla prvič zgodaj zjutraj na delo, je bilo v njenem srcu veselje. Po poti je mislila, kako se bo izpremenilo življenje. Zaslužila bo denarja, prinesla ga bo domov in mati bo spoznala, kaj je praznik. V začetku ji ne bodo plačevali bogvekaj, vendar pa bo zaslužek toliko zalegel, da ne bo treba materi tako težko delati kakor doslej in da si bo lahko privoščila kak boljši grižljaj in kapljico vina. Pa bo že veselejša kakor je bila vsa leta. Zvečer, kadar pride Francka iz tovarne domov, bo tudi mati že počivala; sedla bo k njej in ji bo pripovedovala, karkoli bo vedela lepega. Njeno čelo se bo razvedrilo in v hišo se bo naselila prijaznost.

Kmalu se preselijo. Francka poišče svetlo stanovanje, kamor bo sijalo solnce in za hišo bo vrtec, kjer bodo cvetele mačehe in rože, astre in georgine, cinke in klinčki. Kajti mati ne more biti dobre volje v izbi, v kateri se stori noč, kadar je še solnce nad gorami. Polagoma se izboljša zaslužek, vse uredi lepše, v kuhinjo pride bliščeča posoda, v izbe nova oprava in ogledalo in velika svetilka. Francka bo pridna, delala bo kakor čebela; plačo ji bodo zvišali, nekaj si bo prihranila skrivaj, a kadar bo imela dosti, prinese materi škrinjico in jo odpré: „Poglej, to je Tvoje, za god; sedaj lahko počivaš in užiješ življenje!“ In materi se bodo zasvetile oči. Gle-

dala bo, če je res in potem si bo obrisala solzo, ki jo izvabi sreča . . .

Tovarna je presenetila Francko. Visoka dvorana z mnogimi okni ni bila prav nič podobna ječi, na katero je bila mislila. Zdelo se ji je, da ne more biti nikjer na svetu tako lep red kakor tukaj. Vsaka delavka je imela svoj prostor, vsaka je natančno vedela, kaj ima opraviti. Ko so začele delati, se je Francka čudila; skoraj nemoogoče se ji je zdelo, da se premikajo prsti tako urno. Zbala se je, da nikdar ne postane tako spretna kakor druge in povedala je to starejši tovarišici, ki ji je kazala, kako se dela. A ta ji je odgovorila:

„Avša! Kaj misliš, da sem jaz prišla na svet s takimi prsti? Ne govori, pa rajši glej in poskusi“.

In Francka je poskusila. Sprva je bilo vse strašno nerodno, a kmalu je bila prepričana, da pojde čez teden dni tudi njej tako gladko kakor drugim. Menila je celo, da to ni delo, temveč prijetna igra.

V dvorani je bilo trideset delavk. Kadar je bil paznik navzoč, so vse molčale in je bilo skoraj kakor v cerkvi. A kadar je odšel, je začela ta ali ona pripovedovati raznovrstne zgodbe. Začetkoma je bilo Francki neljubo, če se je kaj govorilo, ker jo je vsaka beseda motila v delu, a kmalu se je tako privadila, da so prsti delali kar

sami. Spoznala je, da bi bilo strašno pusto in dolgočasno, če bi neprenehoma molčali vsi. Sama ni nič govorila, ker ni vedela kaj, a poslušala je rada. Toda razumela ni skoraj nič. Zopet se ji je godilo tako kakor takrat, ko je hodila v šolo. Bil je njen jezik, bile so znane besede, a kadar so se ženske ob pripovedanju ali ob vprašanjih smejale, je spoznala, da ne pomenijo besede tega, kar je mislila.

Domov grede je včasi razmišljala.

„Bogvé, kaj pomeni to? Oh, kako sem neumna, kako sem neumna! Nič ne vem, ničesar ne razumem. Kdaj se bom kaj naučila in kje in kako?“

Spominjala se je, kako so se ji otroci smejali, kadar je vprašala kaj; zato tudi sedaj ni hotela vpraševati tovarišic.

V soboto je dobila prvo mezdo. Ves denar je odnesla domov. Mati je preštela in položila vse v miznico. V obrazu se ji ni prav nič izpremenilo in rekla ni besedice. Francka je bila poparjena. Čakala je nekaj časa, potem je dejala:

„Zdaj bo vendar bolje, mati, kajne?“

„Kaj bo bolje?“ je zagodrnjala mati. „Večja si in več bo treba. Ne čenčaj tako neumno!“

Francka ni rekla nič več. Iz stare škrinje je vzela krilo in ga je šla popravljat. Hudo ji je bilo, da bi se bila najrajši zjokala. Polagoma se je potolažila. Mati je pač preveč trpela, da bi se

mogla hipoma razveseliti. Prvi denar še ne za-
leže mnogo. Sedaj jo še tlačijo skrbi. Treba bo
več izpremembe, tedaj pride sčasoma tudi ve-
selje.

V nedeljo po maši jo je vprašala tovarišica,
kam pojde popoldne. Francka se je začudila.

„Kam bi šla? Mati je trudna, najbrže ne
pojde nikamor. Kam bi hodila sama?“

Minka se je zasmejala na glas.

„Ali se boš vedno držala matere za krilo?
Taka neumna punca!“

Francka jo je pogledala.

„Kako bi bilo materi pri duši, če mora se-
deti doma, jaz pa bi hodila na izprehod?“

„Na izprehod!“ je dejala Minka in v nje-
nem glasu je bilo nekaj zaničljivega. In pogle-
dala je Francko prezirljivo pa je šla.

Po kosilu je Francka vprašala mater, če hoče,
da bi ji kaj čitala. Dekle je imelo prijeten glas
in v šoli jo je učitelj vedno hvalil zaradi petja in
čitanja.

Mati se je namrdnila.

„Ali ne veš nič pametnejšega? Pojdi na kr-
ščanski nauk, potem se izmisli kaj pametnega.“

Francka je obmolknila.

III.

Minevali so tedni in meseci. Dolgo je v
Francki živelo skrivnostno upanje, ki je nerazum-

ljivi delež zagonetnega življenja. Včasih se ji je zdelo vse jasno: „Pot je pred menoj in natančno jo vidim tja do griča, kjer se zavije in izgubi. Konec je ni, a kdové, če drži preko hriba skozi gozd, ali okrog griča in kdové kakšno polje in kakšni travniki so potem ob desni in levi? Pusto bi bilo, če bi se raztezala pred očmi ravan in bi bila vanjo vrezana ravna bela cesta, dolga a pregledna do cilja. Skrivnosti ne bi bilo, ne upanja, ne lepote, ki jo rodi šele doživljena ura. Noga hodi po začetku ceste, ampak upanje je preplaval vso daljavo in jo pozna od konca do kraja in pové včasih šepetaje nemirni duši, da so tam za gričem in tam za gorami čudezne lepote, ki čakajo, da pride človek po njih in da jih užije. Včasih se utrudita duša in telo; ne da bi bila predolga pot, ampak posuta je s kamenjem in noga se spodtika. Vsak dan enako — in duša bi se naveličala in telo bi omagalo. Kam? Čemu? Sedi pa čakaj, pokaj bi hodila, ko je vseeno. Ampak upanje pripoveduje, da so tam — tam — neznani krasni kraji, onkraj griča, onkraj gora. Moraš čez grič, moraš čez hribe, da jih ugledaš, da si natrgaš šopek in se napiješ iz bistrega potoka in najdeš, kar se ti je sanjalo takrat, ko še nisi razločevala sanj od resničnega življenja . . .“

Tako mora biti; tako ji je bilo jasno vse.

Upanje ji ni moralo siliti v dušo; sama ga je klicala in izpraševala in rada je verjela vsaki

njegovi povesti, naj so se vjemale med sebojali pa ne. Treba ji je bilo upanja, mnogo upanja in velikega, kajti mnogo je bilo kamenja posutega po cesti.

Od sobote do sobote je Francka čakala na prijazen pogled iz materinih oči, na ljubeznivo besedo iz njenih ust. Kar je zaslužila, je znosila domov; komaj da si je včasi kupila kakšno cunjo ali pa vtaknila desetico v žep. Mati je jemala denar brez besede ali pa godrnjaje, da je draginja velika.

Francki ni bilo žal, da ji ni ostajalo nič. Še neprijaznost bi bila kakorkoli pretrpela; ampak bolele so jo misli zaradi matere. Kaj ne bo nikoli mogla s svojim delom odkupiti njenega trpljenja? Teden za tednom nosi denar domov, da bi se ubožica spočila in si olajšala življenje. A teden za tednom teče življenje neizpremenjeno, brez veselja, brez dogodkov, brez počitka. Mračno je v hiši kakor prej, v kuhinji se kuha perilo v velikih loncih in v izbi diši neprijetno. Mati je še bolj sključena, gube na obrazu se ji množe in čuden nemir se je zaplodil v njenih motnih očeh.

Žalostna je bila Francka, kadar je gledala pusti dom. Rada bi čakala še leta in leta na svojo srečo, da bi si le mogla olajšati dušo zaradi matere. Njena pot je še dolga in ne bo je minilo, kar je ob cesti. Hodila bo po senci šu-

mečih gozdov in po cvetočem polju, po katerem buče čebele; slišala bo čarobno petje neznanih ptičev in gledala bo slike iz paradiža. Morda je daleč obljubljena dežela, ampak kaj bi daljava njej, ki je mlada!

A kdaj poplača dolgove materi, ki so ji odmerjena leta?

Ustrašila se je, ko jo je prvič obšla ta misel. Nič drugega ni vedela, kakor da umirajo stari ljudje. Nič ni računala, ni štela materinskih let; stara je in strašno bi bilo, če bi umrla prezgodaj, preden bi jo življenje pobožalo z gladko roko in ji užgalo veselje v očeh ...

Bila je zopet sobota in Francka je prinesla goldinar več kakor po navadi domov. Vsa vesela je prihitela k materi, ki je na dvorišču razobešala perilo po napetih vrveh. Kakor poreden otrok ji je od zadaj položila roke na oči ter je z izpremenjenim, drobnim glasom vprašala:

„Kdo je?“

Mati se je nejevoljno hotela otresti objema in je zagodrnjala:

„Tepec, kdorkoli je. Prestara sem za take otročarije.“

Francka jo je izpustila in se ni jezila. Njeno srce je bilo tako polno veselja, da ga ni mogla prepoditi trda beseda. Mati se je počasno obrnila.

„Kaj si pijana? Tudi zate bi bil čas, da bi se spametovala.“

„Nič se ne jezi,“ je odgovorila Francka, pa je vzela njeno desnico, položila vanjo denar in jo zopet stisnila. „Pa preštej, če je prav,“ je dodala tiho.

Mati je takoj preštela.

„No, kaj?“

„Ali ne vidiš?“

„Kaj? Za goldinar so ti priboljšali, kaj? Saj je že čas. Vse je drago, še milo.“

Francka se je bila namenila, da se nocoj ne ustraši. Ves teden je že premišljevala, kako bi začela in danes je hotela povedati vse, kar misli. Morda je itak kriva, da ni govorila že davno. Kdo vé, če se mati ne trpinči le zaradi hčere?

„Mati, rada bi se pomenila z Vami.“

„Pomenila? Kaj pa imaš? Veš, da nisem za čenče.“

„Ne čenče, mati; ampak enkrat je treba govoriti.“

„Treba? Kaj pa je? Ali te je pogledal kak fant, pa si znorela?“

Francka je zardela in težko je premagala jezo. Pa je vendar ohranila mir in je nadaljevala:

„Pustite te reči, mati, saj menda veste, da se ne mečem za fanti. Zaradi Vas bi rada govorila, ne zaradi sebe.“

V materinih očeh se je zabliskalo in prsti so se ji začeli tresti.

„Zaradi mene? Kaj zaradi mene? Kaj mi pa hočeš očitati? Ali imam jaz oblast nad teboj, ali ti nad menoj.“

Njen glas je bil hripav in je tako trgal ušesa kakor otroški jok ponoči. Obraz se ji je spačil; desno lice ji je bilo videti večje, levo pa manjše, usta nakremžena in gube so se križale. Francki se je zdelo, da še nikoli ni bila taka. Kakor da bi morala odvrniti nesrečo, je hitela:

„Kaj bi Vam očitala? Kdaj sem Vam še kaj očitala?“

Ali mati ji je posegla v besedo ter je kar rohnela.

„Saj Te poznam, hinavka! Vse ste take. Kapljico vina bi mi menda rada očitala. Kaj je pa tebi to mar? Kdo te je zredil?“

Francka jo je hotela potolažiti, a ni mogla. Ploha, ki se je vlila iz materinih ust, je bila nezdržna in čim dalje je zmerjala, tem bolj jo je grabil bes, da je končno kar divjala in je psovala, kakor da niti ne ve, kaj govori. Naenkrat se je zakadila proti Francki in jo je hotela udariti. Dekle je ustrašeno odskočilo, mati je zamahnila po zraku, čudno se gugala in je telebnila na tla. Francka jo je komaj vjela, da ni treščila z vso silo z glavo ob kamen. Vsa trepetajoča ji je hotela pomagati, da bi vstala. A imela je klado v rokah, tako težko, da jo je morala polagoma spustiti na zemljo. Sama se je tresla po vsem životu. Zbala se je, da ji umrje mati. Stekla je po vodo, močila ji je senci, ponujala ji je piti, klicala jo. Končno je stara začela godrnjati nekaj

nerazumljivega in po dolgem trudu jo je napol mrtva Francka toliko zdramila, da jo je lahko odpeljala v hišo in položila na posteljo. Zdaj šele je opazila, da ji diši strašno neprijetno iz ust — morda po vinu, morda po žganju.

IV.

Naenkrat, kakor da se je zabliščalo skozi oblake, je Francka občutila nekaj, česar ni vedela prej. Kakor temna živa podoba je vstalo spoznanje pred njenimi očmi, da je sama na svetu. Nikogar nima. Bog ve, koliko je ljudi na zemlji; kdo bi jih preštel? Gotovo jih ni manj kakor zvezd na nebu v jasni noči in teh ne prešteje nobeno oko. A med milioni živih ni nihče njen. In nobena zvezda na nebu ne sveti nji.

Zjutraj, ko se je zbudila, jo je obšlo spoznanje. Bil je že dan, a tisti hip se je vrnila noč. Dekletu se je zazdelo, da se je stemnilo tako kakor še nikoli ne; iz zemlje je vstala črna tema, zemlja se je pa razpočila, tla so se ji odmeknila izpod nog in v temi je plavala kakor v tistih čudnih sanjah, ko človek leta visoko, visoko nad vodo, nad brezdnom. Samo trenotek traja taka groza, a človeku se zdi, da so ure. Tudi Francka ni vedela, kako dolgo je bila v čudni in strašni omotici, ki jo je tako napolnila z grozo, da so zamrle vse misli. Ko se ji je vrnila zavest, so z njo prišle misli, meglene in žalostne. Za hip so

se pojavile kakor dišava pogrebnih vencev, ki jo zanese veter kdove odkod, pa jo odnese spet. In v njej je ostalo vse prazno.

Po ulici so že drdrali vozovi; v sobo je Francka slišala odmev konjskih kopit in pokanje biča tako kakor odmeva človeku v sanjah resničen ropot. Dan je silil skozi okno, a Franckine oči niso razločevale teme in svetlobe. Bdela je, a bila je brez misli in brez občutkov, kakor da spi. Prišel je čas, da skuha sebi in materi zajtrk in da se napoti v tovarno, pa ni vedela. Na postelji je sedela in nič drugega ne. Dolgo je sedela, samo sedela — zelo dolgo. Pa se je vendar oglasil glas: Čas je. Slišala je, pa ni mislila nič. In končno je odšla v tovarno, ne da bi bila vedela, kje da hodi in pokaj da hodi in sploh, da hodi. Prišla je zadnja v tovarno, prav tisti hip, ko je vratar hotel zapreti.

Pri delu se ji je polagoma ogrela kri. Oči so polagoma zopet začele sprejemati različne slike in po čudnih potih, ki jih nihče ne ugame in ne razloži, so prihajale misli v možgane. Roke so mehanično opravljale svoje delo, katerega so bile že vajene kakor voda svojega toka; ušesa so poslušala pogovore tovarišic; misli so hodile svoja pota po drugih, povsem drugih krajih.

Prišel je paznik po gotovo blago in tedaj je Francka spoznala, da dela. In njena misel je dobila tedaj toliko življenja, da se je zavedla.

— Čemu to delo? Za koga?

Za mater — pijanko? . . .

Včasi — a to je bilo morda že davno — je delala za mater in za svojo hvaležnost. Takrat je bila še otrok in je mislila, da je mati s svojim srcem deležna njenih upov in njene ljubezni. A to je minilo in že davno, davno ni več matere. Doma je stara, tuja žena, ki ne zna čitati v njenih očeh in ne pozna nobene steze do njenega srca. Skupno je njiju življenje, ker tako ukazuje neznanost, a neizpremenljiva dolžnost. Pod eno streho morate spati, za eno mizo jesti. In dalje?

Glasan krohot je zadonel nekje za Francko. Smejala se je Meta, ker je najbrže katera delavka povedala kaj zelo smešnega. Francki se je zdelo zoprno, kajti njene misli so bile žalostne, a vendar je bilo v njih nekaj nežnega, kar je žalil surovi smeh.

Prav ta hip se je Meta oglasila:

— Zakaj pa ne? Jaz bi bila še ljubosumna, če bi bila mlajša.

— Oho, ti! jo je zavrnila druga; čemu da bi bila mlajša? Saj nisi stara in še teh let, ki jih imaš, ti ni poznati.

Tretja se je vmešala:

— Kaj pa, kaj pa. Meta ima hudičevo mazilo. Vsak petek po noči se namaže z njim in zato ostane vedno mlada.

Meta je prav dobro vedela, da se tovarišice norčujejo, a pazila je, da ne vzroji. Francka je bila ves čas gluha, a zdaj je morala poslušati, kakor da ji je ukazano. Nikoli ni marala teh pogovorov, a zdaj se niso mogla rešiti njena ušesa, čeprav je hotela po sili odvrniti posluh.

Meta je nadaljevala:

— Ne, ne. Trideset let je v moji pratiki; jaz že vem, koliko je to.

Na drugi strani so si dekleta šepetala, da se je zlagala vsaj za šest let, Meta pa ni pazila na to, česar ni slišala. Govorila je dalje:

— Postavim se že še in se bom, ampak čemu bi si dopovedovala, kar ni? Sploh nisem nikdar marala za fante, a zdaj celo ne sme nobena misliti na kaj takega.

— Zakaj pa ne? se je odrezala Pavla, ki je bila na glasu, da je ne le zala in mlada, temveč da je tudi njen jezik najboljše namazan.

Meta jo je poučila:

— Ti že, ti, Pavla, če bi bil drug fant. Vsak mora v tvojo past, če le hočeš. Ampak Andrejca le pusti pri miru tudi ti.

Pavla je vprašala z nedolžnim glasom dvajstletnega dekliča, ne da bi se bilo opazilo njeno glumaštvo:

— I, zakaj pa Andrejca ne, če mi je všeč? Na to vprašanje je Meta že čakala.

— Pavla, Pavla, pusti pri miru tuj zelnik. Ali bi rada, da bi ti Francka izgredla oči? —

Kakor neviden udarec silne roke je ta beseda zbolela Francko. Vročina jo je obšla od temena do prstov na nogah in zdelo se ji je, da se je zgodilo nekaj strašno grdega, ostudnega. Njenim mislim so bile še popolnoma tuje take reči, a hipoma je občutila tako kakor občuti človek zelo senzitivnih živcev, kadar stopi v blato. Najrajša bi bila zbežala daleč proč; ali oditi ni smela in ni se mogla geniti. Ne da bi se bila ozrla, je vedela, da so vanjo uprte oči vseh tovarišic. A molčala je.

Tedaj se je podvojil, potrojil pogum deklet, ki so tekmovala z dovtipi. Francka pa je morala poslušati, kako jo dražijo in se ji rogajo, govoreče o fantu, ki ga ne pozna in ga morda nikoli ne bo poznala. Težko je dihala, pôt ji je silil na čelo, roke so se ji začele tresti, tako da tudi dobro delati ni mogla. Zbala se je že, da ji šine vsa kri naenkrat v srce ali v glavo in da jo ubije. Ko ji je bilo najhujše, je pozvonilo. Bila je rešena.

Hitela je iz tovarne, kar je mogla, zakaj bala se je družbe. Vedno so hodile ženske iz enega kraja skupaj, ker je bila pot tedaj krajša. A danes so ji bile vse zoprne in vseh je je bilo strah.

Skakala je čez stopnice, da bi bila čim prej pri vratih, a zdelo se ji je, da jo kličejo in da

se razlega smeh za njenim hrbtom. Ni se upala ozreti, ker bi jo bile gotovo ustavile. Smuknila je skozi vrata in potem je šla po cesti z najhitrejšim korakom, a ko je bila že za tretjim voglom, se ji je še vedno zdelo, da sliši klice, neprijetne, hripave glasove, v katerih zveni neskončna surovost.

Naenkrat ji je zmanjkalo sape. Ustavila se je, ker bi se bila zrušila, če bi bila hotela napraviti le še korak. Tedaj je občutila, da jo bole noge v gležnjih od prenagle hoje. Ko je stopila, ji je bilo, kakor da so steklene in da se hočejo zdrobiti.

Nič ni pomagalo. Prav počasi je morala stopati dalje. Velik strah jo je obhajal, a dosegla je že tako razdaljo, da je ni došla nobena tovarišica. A došle so jo misli, ki so ji z vso silo planile v glavo. Prav slišala je vprašanje, ki se je oglasilo v možganih s čudnim glasom, kakor da igra kdo po najvišji struni na goslih.

— Ali je nemogoče življenje brez surovosti?

Vprašanje se je oglasilo in ponavljalo se je neprenehoma, odgovora pa ni bilo.

Z grozo v očeh je dvignila pogled proti nebu, ozrla se je na vse strani, kakor da išče odgovor in več kakor odgovor. Pričakovala je pomoči od koderkoli. A vse je bilo nemo in vse je bilo prazno. Nad glavo so ji plavali oblaki, ob cesti so stale hiše, tupatam drevo, plot, klop —

in vendar je bilo vse prazno. Tudi v prsih ji je bilo tako . . . prazno . . . in obupno.

Kaj bo iz tega?

Samota je žalostna. Če bi bila sama na svetu med ovčami in golobi, bi bila kraljica. Sama med ljudmi je beračica.

V tovarni so jo zasmehovale tovarišice in trpeti je morala, ker je sama. Danes so se ji rogate prvič, a zdaj se ji bodo vsak dan, ker vidijo, da se ne zna in ne more braniti. Dan na dan bo morala poslušati, kar ji napolnjuje dušo s trdom in nikdar ne bo rešitve. Dež zmoči ceste in blato poškropi obleko do pasu, a drugi, tretji dan zablíši solnce, mlake se posuše, obleka se osnaži, njena ušesa pa bodo morala brez konca in kraja poslušati grdobo in duša jo bo bolela vse žive dni.

Zakaj so ji zabavljale tako odurno? Zakaj prav danes? . . . A kdo ve — morda so ji nagajale in jo smešile že ves teden, morda že celo leto, pa ni opazila. Danes se ji je poostril posluh in razumela je. Danes razume vse, svojo mater, ženske zbadljivke, svojo samoto in slabost. Nankrat je prišlo razumevanje, ki ga je bila neštokrat zaželela, sramujoča se svoje nevednosti; a prišlo ni kakor dar iz nebes, temveč kakor strašna luč, ki bolj peče kakor sveti. Od nekdanj je bila sama, a ko ni vedela tega, je bilo vse

dobro; zdaj ve in dan ni več svetel kakor nekdam in upanje ne cvete več kakor včas.

— Dober dan, Francka! se zglesi naenkrat pozdrav od nekod.

Prijazen je bil glas, a Francka je vztrepetala od strahu. Ustrašila bi se bila tudi, če bi bila strela udarila pred njenimi očmi v zemljo in bi se bila ustrašila, če bi jo bil kdo nagovoril: „Na, Francka, vzemi tisočak. Tvoj je.“

Andrejc se je nasmehnil.

— Ali se me bojiš? Saj ne grizem. Kaj pa ti je, da se držiš tako kisló?

Polagoma se je dekletov strah izpreminjal v začudenje. Andrejc je; saj ga pozna, čeprav nista še nikoli govorila. Nekje v soseski stanuje in v Rakarjevo tovarno hodi delat. Nič se ne spominja, kdo ji je to povedal. Ve tudi, da je dober delavec. Ampak —

Bliskoma se je spomnila. Z Andrejcem so jo pikali pri delu.

— Zakaj si tako zardela, Francka? Kaj sem pošast, da si se me ustrašila? . . . Počasi hodiš, pa sem te moral dohiteti. Zdaj imava pa eno pot; zakaj bi ne šla skupaj?

— Da, je dihnila Francka. A njegove besede so ji šumele po glavi kakor da jih je zabil s kladivom tja . . . Eno pot imava . . . Zakaj bi ne šla skupaj? . . . Ne da bi bila razumela, kako in kje se je porodila beseda, je vprašala:

— Kaj si tudi ti sam?

— Sam?

Andrejc jo je pogledal.

— Seveda sem sam, bolj kakor ti, ki si samo zdajle sama. Jaz nimam nikogar doma.

— Jaz tudi . . . je odvrnila Francka, a preden je rekla „ne“, je obmolknila.

— Ti imaš mater; jaz pa ne vem, kaj je mati in tudi nikdar nisem vedel, kaj je oče.

— Tako sam si bil? je vprašala strmeča in tisti hip ji je veliko usmiljenje ogrelo srce.

Šla sta skupaj in nič več se ji ni zdelo, da mora bežati. Če bi ji bil začel pripovedovati kaj prijetnega o svojem življenju, če bi se bil pobahal, bi ga bila takoj odslovila, zakaj spomin na dopoldnevne zbadljivke je bil še na poti. A tisti hip, ko je Andrejc brez sentimentalnosti povedal, kako je sam, se je spomin ustavil in je izginil. Pregnala ga je misel, kako žalostno mora biti življenje fanta, ki je bil sam na svetu in se je zavedal svoje samote. In brez Franckine volje se je zglasila njena misel.

— Žalostno mora biti, zelo žalostno.

Andrejc pa ni kazal nič žalosti v očeh. Nasmehnil se je, zamahnil z roko, pa je vprašal:

— Zakaj bi bilo žalostno? Saj ni nikjer zapisano, da moram biti sam. Ljudi je dosti na svetu in če hočem, najdem vsak dan lahko družbo. Še veseli so, če pridem mednje.

Dekletu so se povečale oči. Vsa v čudu je rekla:

— Če ti ni treba samevati, pa ne razumem — Beseda ji je zastala.

— Da vendar samotarim? je povzel Andrejc. Pa ni čudno. Nazadnje ne živim v puščavi. Ti tudi ne in dandanes menda nihče ne. Prihajati moraš med ljudi, če hočeš ali pa če nočeš. Človek ni gosenica. A kadar ni treba, da bi šel mednje, mi ni nič hudo na samem. Takrat človek lahko misli.

— Da, da, je hitela Francka; to je najhujše. Človek misli in nikdar ne trpi tako strašno, kakor takrat, kadar misli.

— Zakaj? Saj so tudi lepe misli na svetu.

— V samoti? . . .

Zmajala je z glavo. Počasi je nadaljevala:

— V samoti je žalost. Samotni duši se približa vse, kar je grenko in temno.

Mladi delavec jo je pogledal. Rad bi bil spoznal, če ji prihajajo iz duše otožne besede in zazdelo se mu je, da je res žalostna. Tedaj se je posilil, da bi se pokazal prav brezbriznega pa je dejal:

— Če pride taka žalost, se pa vzame bič, da mora zbežati.

Zdaj se je Francka nasmehnila, a v smehljaju je bilo še nekaj žalostnega.

— Kje se pa dobi tak bič? je vprašala.

— Vsak človek ga ima, je trdil Andrejc, — kadar ga potrebuješ, ga gotovo najdeš, če hočeš.

Nekaj časa je molčal in razmišljal. Potem je začel zopet.

— Žalost ne pomaga nič in ne stori nič dobrega. Volja mora biti močnejša. Tudi ti ne smeš biti žalostna.

Francka se je ustavila in ga je pogledala. Zadnje besede so jo čudno zadele. Zdelo se ji je, da jih je izrekel s popolnoma izpremenjenim glasom. V ušesih je čutila nekaj mehkega in celo v prsah ji je bilo toplejše. In ko ga je gledala, je opazila tudi v njegovih očeh nekaj novega: bile so kakor v rosi okopane, svetle in blage. Naenkrat ji je bilo, da bi bila zaihtela. A tisti hip jo je bilo sram, da bi fant gledal njene solze. Povesila je glavo in se je ozrla v stran, pa je dušila jok z vso silo, da ga je naposled premagala.

Mladenič jo je prijel za roko.

— Francka, je dejal, obljubi mi, da se ne boš vdajala žalosti, ampak da jo boš izkušala prepoditi, kadar te bo hotela pograbit.

Dekletu je bilo tako čudno kakor še nikoli ne. Toliko misli se ji je križalo v glavi, da skoraj ni bilo prostora za vse in toliko občutkov se ji je dvigalo v srcu, da je jelo hitreje in hitreje vtripati in ji je gnalo kri v lice, v senci, v glavo.

— Obljubi mi! je ponovil Andrejc.

Tiho, skoraj šepetaje je vprašala:

— Zakaj?

Fant ni vedel, kaj bi odgovoril. Kar bi bil najrajši rekel, se mu je zdelo preveč; kar je čutil, se mu je zdelo predrzno. Pa je odgovoril:

— Tako — žalost ni za tako mlado, lepo dekle.

Hipoma mu je šinila kri v obraz, kakor da je rekel nekaj nedopustnega, neumnega. Hotel je popraviti, pa je dejal:

— Hudo bi mi bilo, če bi vedel, da si žalostna.

Šele zdaj je dvignila glavo in ga je zopet pogledala s povečanimi očmi.

— Tebi bi bilo hudo, Andrejc? ga je vprašala z začudenim glasom, a neskončna želja jo je prijela, da bi pritrdil.

— Rad bi te videl prav veselo in prav srečno, pa bi bil tudi sam vesel.

Dekletova roka je zadrhtela, Andrejcu pa je bilo tako, kakor da jo mora objeti in pritegniti na prsi. Premagujoč, se ji je krepko stisnil roko in tedaj se je spomnila, da stoji na cesti s fantom in da jo vsak čas lahko vidi tovarišica ali soseda in da ne bi vedela, kam in kako izginiti, če jo začno zopet zbadati. Polagoma, prav na rahlo mu je izvila roko in je začela korakati.

Misel na tovarišice, na opravljanje in zasmehevanje jo je obletavala v daljavi, a premagati je ni mogla, zakaj tako blago in lepo ji je bilo, kakor še nikdar ne, odkar ni več skakala po domači trati za metulji. Bližala sta se hiši, v kateri je stanoval Andrejc in žal ji je bilo, da je le še kratka pot do nje. Ko sta bila že prav blizu, se je oglasil:

— Ali si kaj huda na me?

Preden je mogla začudena odgovoriti, je pa nadaljeval, hitro, kakor da se je zbal odgovora:

— Veš, če si tako sama, bi si pa včasih lahko skupaj preganjala samoto. Pripovedoval ti bom povesti, vse, kar jih vem, da ti ne bo dolgčas. Če ti bodo presedale, mi pa kar poveš. Meni to nič ne stori. Pa se lahko pogovoriva tudi kaj pametnega. Če ti je všeč.

Tako tiho, da je komaj slišal, je odgovorila:

— Da.

Tedaj sta se nakratko poslovila. Andrejc je šel v hišo, Francka je pa hitela domov, kakor da ne more pričakati trenutka, ko pokaže komurkoli kako je srečna.

Mati je bila skoraj še bolj godrnjava kakor ponavadi. Francka pa je ravnala ž njo tako milo, kakor da ni boljše in ljubeznivejše matere na svetu. Zdelo se ji je, da je pusta izba polna solnca in da se je naenkrat izpremenilo vse. In po kratkem kosilu se je vesela vrnila v tovarno,

kakor da ni nikjer zabavljivih tovarišic in da je v vsakem človeškem srcu sama dobrota in ljubezen.

V.

Pogostoma se je zdaj Francka shajala z Andrejcem in njene oči so bile vedno videti jasne. V prvih dneh jo je včasih mučilo vprašanje, kaj li se je zgodilo, da so tovarišice imele povod, pikati jo z Andrejcem. Nikdar se pa ni tako vdala sitni misli, da bi jo bila mogla premagati žalost. Če se je spomnila na Andrejcev pogled, je vedela, da ni mogel storiti nič zlega. Kadar so se ji približale take misli, jih je brez truda prepodila. Končno pa jo je rešil neprijetnosti slučaj, ki ji je povedal, kako je bilo. Pavla se je bila dobrikala Andrejcu, tako da bi bil slepec videl, kaj da hoče. Ko ji je pa fant mirno povedal, da se ne zna in noče po sili zaljubiti, ga je začela dražiti z drugimi dekleti, kakor so ji pač prišla na jezik. Imenovala je tudi Francko in tedaj je Andrejc vzrojil tako, da je hipoma zavezal Pavli in vsem, ki so ji pomagale, jezike.

Odkar se je Francka seznanila z Andrejcem, ji je bilo, kakor da se je izpremenilo nekaj velikega v njenem življenju. Vse slike so imele novo barvo, v vsaki temi je bilo še nekaj svetlega in kadar je bil dan mračen in žalosten, so ji odsevali še shranjeni solnčni žarki iz oči. Pozabljene sanje so se ji vrnile v dušo, iz neznanih daljav

je zopet slišala šumenje gozdov, v katerih so rajale Vile. Vse je bilo polno življenja in nikdar več ni bila sama. Razumela je slabosti matere in govori tovarišic ji niso prizadevali bolečin. Zdelo se ji je, da so se izpremenile tudi one in da so na svetu sami dobri ljudje, ki se včasih nerodno pošalijo, ne da bi imeli kaj hudobije v srcih.

V njeni duši pa je zopet vstalo veliko upanje. Vse se bo izpolnilo, kar se ji je kdaj sanjalo in nenadoma bo stala pred njo velika sreča pa jo bo obsula z belimi in rdečimi rožami, da se bo kopala v cvetju in bo vse duhtelo kakor v paradizu.

Take blažene misli so jo obhajale, kadar ni bilo Andrejca pri njej. V njegovi družbi so pa obmolknile in prevzelo jo je samo čustvo, mehko in milo kakor majski dan, kadar cveto divji kostanji. Tedaj ni bilo bodočnosti, ampak sama sedanost, v kateri je že živela sreča, vsa podobna oni iz prvih otroških let, le večja, mogočnejša, slajša in svetlejša.

Francka se ni več zavedala, da poteka čas. A polagoma se je nekaj izpreminjalo v dekletovih čustvih. Dolgo je čutila samo srečo trenutka, iz katere je izhajala neskončna zadovoljnost. Sčasoma, ne da bi bila vedela kdaj in kako, se je vmešalo nekaj novega v dekletove občutke. Sanje o luninih nočeh v gozdovih so se množile

in obiskovala jo je misel, da je nekje nekaj neznanega, kar se ji še ni razkrilo, pa se ji mora razodeti, da doseže sreča nebeško višavo. Včasih so ji le misli vhažale v neznane kraje, zdaj pa je pogled iskal daljave, kakor da mora nekje uzreti lepoto vseh lepot. Vsa duša se ji je polagoma izpremenila v hrepenenje, ki je iskalo neznane cilje; v ušesih so ji zvoneli tihotni odmevi čudnih pesmi. Hipoma se je tedaj ustavila in ozrla ter napeto poslušala. Srce ji je močno utripavalo in v žilah se ji je ogrevala kri. Mislila je, da mora naenkrat glasno zadoneti čudna pesem. Ali pa ji je zadišalo po vijolicah in rezedah in njene oči so iskale skrivnostne vrtove.

Kadar je bila z Andrejcem, sta včasih dolgo molčala, pa se ji je zdelo, da se kaže njegovim očem enaka čudežna dežela kakor njenim. Potочки šumljajo in ga vabijo, ptiči pa pojo, kakor da godejo gosli in veter med listjem jih spremlja in igra na harfi o njenem in njegovem hrepenenju, o lepoti in sreči.

Pa je prišel čas, ko so jo obiskavale nove sanje. Prikazovale so se včasih še prejšnje slike; v gozdu po mehke mahu so plesale Vile, da se noge niso dotikale tal in srebrna luč je plaval nad drevjem. Med plesalkami pa je bil Andrej in le zanj so plesale ter so mu kazale svojo lepoto.

Silna želja jo je pograbila, da bi skočila med nje, da bi se oklenila fanta in da bi ga čvrsto držala, da bi nobena ne mogla do njega. Pa se ni mogla geniti in ko se je zbudila, ji je bilo, da mora vstati in pohiteti k njemu. Tedaj včasih ni mogla zaspati do jutra.

Pa tudi v takih sanjah in v njenem hrepenjenju je bila sreča, kajti kakor da ji je bilo obljubljeno, je vedela, da se izpolni vse.

In potekali so dnevi in meseci. Naenkrat se je odprlo brezдно.

Rakar je zaprl tovarno in je odslovil vse delavce. Nič mu ni ostalo; komaj da je delavcem izplačal mezde.

Andrejc se ni ustrašil. V svojih rokah je čutil dovolj bogastva za vse svoje življenje. Vzel je svojo knjižico, pa je šel drugam iskat dela. Toda nikjer niso potrebovali njegovih rok. Skomizgavali so: Morda drugo leto, zdaj ni dela. Nekje je slišal besedico kriza in tedaj je vedel, da je skrb prišla v vas in da bo treba trkati na mnogo vrat, preden se odpro katera.

Ko mu je bilo jasno, je povedal Francki, da mora poiskati kruha v tujini in da bo treba hiteti, ker ga bo morda kmalu povsod premalo za vse, ki ga bodo željni.

Francki se je stemnilo pred očmi in Andrejc jo je moral prijeti, ker se je zbal, da omedli. Prvi hip je mislila, da je vsega konec. Potem jo je

potolažil. Tako je delavčevo življenje, a če bi obupal on, bi moralo obupati sto in sto drugih, ki jih zadene še hujše. Njegov pogum jo je pomiril. Ločitev ne bo večna. Kmalu bodo zopet iskali krepke roke in kadar se vrne, pojmeta k župniku, da napravi, kar je treba.

Francka se je stresla. Žalost in radost sta ji preletavali po duši. Oklenila se je Andrejca pa je plakala bridke in sladke solze.

VI.

Ko sta oba spoznala položaj, sta sklenila, da hitro opravita. Kakor ji je bilo težko, je Francka vendar razumela, da piše življenje zakone, ki so močnejši od vsake srčne želje. V duši se ji je zbudila hrabrost, ki je ni poznala prej tako dobro. Ko ji je Andrejca povedal, da misli odpotovati v pondeljek, je rekla tako mirno, kakor da ji je povedal, koliko je ura: „Prav je“.

Nedeljo pa sta hotela še zavžiti. Menda ne bo ločitev predolga, a vendar je ločitev. Da bi se fant ne vrnil, ji ni prišlo na misel ne en trenotek. Mnogo besed ni bilo treba. Francka je vedela, da pride tisti hip, ko bo mogoče; vedela je tako natančno, kakor da je taka neizpremenljiva postava. Ampak preden se vrne, mora oditi. In tedaj bo zopet sama . . .

Preveč občutkov se je borilo, preveč misli jo je obhajalo, da bi ji bilo moglo biti jasno v

glavi in v srcu. Trezna, stroga vprašanja o vsakdanjem življenju, o delu in zaslužku in kruhu in trudu so prihajala; v neznanih krajih porojene polsvetle sanje so priletavale in odprhavale kakor metulji; zableščalo se ji je v očeh kakor od kresov, ki oznanjajo srečo davno zaželjenega in končno pričakanega dneva; pa so se ji zasolzile trepalnice in priplavalo je kakor jezenska žalost, ki nima besed in ne razume sama sebe.

Vse pa je izginilo v nedeljo, ko sta prišla skupaj na zabavo v predmestju. V sobi so peli fantje znane pesmi z znanimi napevi, a Francki so se zdele čudne, kakor da jih ni slišala še nikoli. Nekje je igrala harmonika in njeni glasovi so prihajali do dekletovega sluha kakor iz neskončnih daljav, da so dobili na dolgi, dolgi poti čudovito barvo, in bilo je, kakor da igra nekje za goro veliki orkester, sestavljen iz slavnih umetnikov. Vsa Franckina čutila so bila v zagonetni omotici. Vino je bilo na mizi, pa se ga ni doteknila. Vendar je bila vsa opojena. Andrejc ji je razlagal, kako se porajajo gospodarske krize in kakšne posledice imajo; Francki je bilo, kakor da posluša poezijo. Po žilah pa se ji je razlivala toplota, prijetna kakor tisto prvo solnce spomladi, zaradi katerega se človek ogiblje vsaki senci in bi ga vžival še truden in upehan, dokler bi ne omagal. In toplota je prehajala v živce in srce

ji je bilo kakor ognjišče, na katerem gori prijeten ogenj, ki greje, ne da bi palil.

Iz nedosežne globočine so se dvigale želje, ki jih ni spoznala. Prihajale so od vseh strani in so si podajale roke; vstajale so iz glasov in iz barv, vsipale so se iz solnčnih žarkov. Brezštevilne so bile, a vse so se združevale v eno, edino, veliko, nepremagljivo in skrivnostno. In dekle je čutilo, da se mora izpolniti in slutilo, da je v izpolnitvi več kakor sladkost in miloba, več kakor sreča.

Tudi Andrejc je slutil. Neopaženo se mu je ustavljalo pripovedovanje. Besede so zamirale, glas je padal. Oba sta molčala. Držala sta se za roko, a gledala sta vsak predse v daljavo, kjer je izginil kraj, pa so se vrstile čudovite, iz tajnega hrepenenja vstvarjene slike, brez vezi kakor v sanjah, plastične kakor v prirodi . . .

Prišli so godci, zagodli so, zavrtel se je prvi par, naenkrat je vse plesalo. Andrejc in Francka sta bila med plesalci. Drugi so poskakovali, vriskali, tupatam je fant visoko vzdignil svoje dekle, Andrejc in Francka sta plesala čudovito mirno, počasno, a v njunem miru je bila čudovita strast. Brez besed sta si pripovedovala, česar nista govorila še nikoli; vse, kar je nežnega v človeških dušah, je oživel in zahrepenelo po obliki in po vresničenju in ljubezen, davno vsejana, je vzrastla

in vzcvetela kakor stoletna aloa, ki počasi skali in dolgo zeleni, potem pa naenkrat požene cvet.

Godci so godli, glasovi so se oddaljevali, le še glavni napev je dosegal Francki in Andrejcu do ušes. In vse drugače sta ga slišala nego so ga igrali. Polagoma, tiho sta korakala skozi vas, po široki cesti, po ozki stezi, dalje, dalje čez travnik in čez polje, kamor so stopale noge, ki jih je vodila neznana želja. Prišla sta v gozd, kjer je šumelo listje svojo pesem, bolj veličastno kakor godba; v gozd, kjer je bilo vse pokojno, kakor da je življenje človeštva ostalo onkraj sveta; v gozd, kjer se razodevajo skrivnosti in vresničujejo sanje.

Mrak se je širil, ko sta se vrnila srečna; zvezde so se vžigale, ko sta se poslovila. Drugo jutro navsezgodaj se je Andrejc odpeljal.

VII.

Kakor v sanjah je živela Francka; a naenkrat, kakor da bi se nenadoma nekaj zablislilo, jo je zdramila zavest, da ni več fanta. In zdaj šele se je spomnila ter je vedela, kaj se je vse zgodilo. Jasni so ji bili zdaj dogodki, ki so se izvršili, ne da bi bila hotela, ne da bi bila branila; in bolj kakor bi vedela, je čutila, da je bilo vse kakor je moralo biti.

Prav v tisti uri, ko se je dekle zavedno začelo spominjati, so se tovarišice v tovarni začele

pomenkovati o čudnih rečeh in nehote je morala Francka poslušati, kako se včasih žene izpreminjajo; nekatere jedo kredo, druge stržejo apno s stene in ga uživajo kakor slaščice. Včasih se pa nekateri zmešajo vsi pojmi, tako da zamenjuje osebe in imena, želi ljudem zjutraj dober večer in v mraku dobro jutro, se vede kakor bi imela kdove kake važne nujne opravke in je prepričana, da je to res, ne da bi vedela, kje in kaj ima opraviti. Enkrat je neka znanka, ki je bila sicer ne le varčna, ampak skoraj skopa, naenkrat začela kupovati lišp, rute, bluže, predpasnike, posodo, kakor da bi bila hotela začeti trgovino in potem je vse pobila, potrgala in porezala . . .

Francki je kri šinila v glavo. Dasi ni slišala vsake besede, je razumela, o kakšnih ženah govore in kdaj postane žena lahko čudna. Tisti hip jo je zbudila misel kakor ostra igla: Kaj, če bi tudi ti . . .? In šele zdaj jo je obšlo, da je sreča kupčevalka, ki zahteva drage cene za užitke, ki jih daje.

Hotela je odvrniti posluš od onih pogovorov, a besede so prihajale jasno in razločno, da jih ni bilo moči preslišati. Hotela se je otresti svojih misli, a čim bolj jih je odganjala, tembolj so silile v možgane. Kako naravno bi bilo! Seveda — tisti trenutek se ne misli nič, a nihče ne more preprečiti posledic, če se porode. Strašno bi bilo, če bi se zgodilo in če bi se spoznalo!

Mučna misel, ki se je vgnezdila v glavi, se ni dala prepoditi in je polagoma porodila strah, ki je rastel s silovito naglico. Najprej je misel dejala, da navsezadnje ne bi bilo nemogoče; potem je dopovedovala, da je mogoče, končno pa je kar trdila, da je verjetno in skoraj gotovo. Za njo pa je vstal strah in je škodoželjno ponavljal vse, kar so si bile pripovedovale tovarišice. Prve dni je le ponavljal, pozneje pa je prorokoval: „Prsti si boš zaželela, bledlo se ti bo, mizi boš rekla klop in bobu kaša.“ Francka se je borila. Ni mogoče in ni res! Toda sigurnost jo je zapustila in njeno zanikavanje ni bilo odločno. Hoté je dejala: Ni res! Nehote je pa dodala: Morda je pa le res; skoraj da je res. In nazadnje: Gotovo je res.

Tedaj se je začela izpreminjati. Zapustil jo je blagi mir, ki jo je spremljal na vseh potih, odkar se je bila seznanila z Andrejcem. Zjutraj kadar se je zbudila, je bilo kakor da jo trese mrzlica. Brez umevnega razloga ji je prihajalo vroče, da ji je bila obleka pretežka, zrak presoparen. Misli so se ji izmikale iz oblasti, ni jim več mogla zapovedovati, nič več ni mogla presojudati, navdajal pa jo je sam strah, ki je naraščal vsako uro.

Včasi se je v grozi vprašala, če že lahko opazi kakšno znamenje na sebi. In tisti hip so oživele vse povesti o abnormalnosti. V trajni raz-

burjenosti, ki ji je neprenehoma pretresala živce, se ji je začelo tuptam dozdevati, da se res ne vede kakor sicer, da se ji mešajo besede in tedaj se je začela vselej tresti, da se ji je razburjenost še povečala in plašila se je, da bi bila najrajša zbežala sama pred seboj.

Tako je minilo nekoliko dni, nekoliko tednov silnega duševnega trpljenja. V tem so ji oslabele mišice, kolena so se ji neprenehoma šibila, z lic je izginila rdečica in nemirna motna luč ji je odsevala iz oči. Včasih je bila po cele ure brez zavedne misli, kakor da spi in le od daleč so jo obletavale trudne sanje. A naenkrat jo je pograbil strah, zadelo jo je kakor nepričakovan silovit udarec in njene duše se je polotila tesnoba, ki jo je gonila v obup. Končno je bila vsa izmučena, da ji je pobegnila vsa moč in volja ter je le še delala kakor avtomat, njeno življenje pa je postalo topo, leno, skoraj fatalistično.

A prišel je dan prekipevajočega strahu, ki jo je zdramil iz letargije in gnal v grozo, pa je mislila, da mora biti konec vsemu. Vse, česar se je bila prej plašila, je bilo še nedoločno, tako da bi se bila lahko motila. Zdaj pa prihajajo jasna znamenja nesreče. Tako ji ni bilo še nikdar v življenju; seveda. Zaporedoma ji prihaja slabo, vsak dvom je izključen, smrt bi bila edina rešiteljica. Misli se ji kale kakor še nikdar ne; vsa znamenja se pojavljajo, vse priče njenega trpljenja

in njene sramote ji vstajajo pred očmi — — —

— — — — —

Franckina bolelost je dosegla vrhunec, ko je nenadoma tovarišica Minka, blede in stokajoča, stopila v sobo. Dekle se je ustrašilo, kakor da je vstala zla usoda iz temnih globočin. A preden je mogla reči besedo, je začela Minka z glasom, vzbujajočim usmiljenje in smeh:

— Za božjo voljo, kakšne so bile tiste klobase včeraj? Ali je tudi tebi tako slabo, Francka? Oh — joj, joj, joj! Kar dušo bi dala od sebe. Oh, moj želodec, moj želodec!

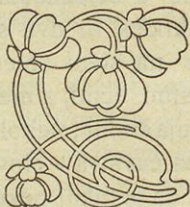
Francka jo je debelo pogledala, a Minka je tarnala in tarnala, da bi se bil kamen omehčal. Francka pa kakor da ni imela nič usmiljenja v srcu. Čudno je gledala, potem jo je začelo nekaj ščegetati, naenkrat se je zasmejala na ves glas, da je ni več bolelo od prejšnjih bolečin, temveč od silovitega pretresa, ki ga je povzročil smeh.

Bila je resnica: Klobase so bile krive in nele Francki in Minki, temveč še šest m dekletom, ki so bile dan prej pri godbi in so jedle pokvarjeno jed, je bilo takrat slabo. Kakor bi trenil, so bile Franckine misli jasne. Vsa v čudu se je potihem vpraševala, kako je bilo mogoče, da so se kazala vsa znamenja, ki so prihajala brez razloga. Spomnila se je, da je celo ves čas mislila na Toneta, ko je njen fant vendar Andrejc. Toda nepopisno dušno olajšanje je kmalu prepodilo

vse uganke in edina misel je bila krepka ter se je kazala kakor čvrsta volja: Pamet v bodoče, pamet, dekle!

Teden dni pozneje je Francka natančno vedela, da se je bila plašila brez potrebe. Leto pozneje pa se je vrnil Andrejc in Francka se ni nikdar več spominjala na strah, ki ga je pretrpela zaradi povesti o nenormalnih ženskih navadah.

LAKOTA

Mala, neprijazna soba, napolnjena z zaprašenimi, debelimi knjigami in pisarijami, med katerimi izgine skoraj vse skromno pohištvo; nizki strop, mala okna z zelenkastimi, skoraj neprozornimi šipami; križek in dve sveči na stari, podolgasti mizi ter na steni zbledela podoba „Justice“ z zavezanimi očmi, z mečem in tehtnico v rokah; vse to vzbuja čudna, nekoliko melanholična, nekoliko tesnobna čuvstva v človeku. Obiskovalec čuti instinktivno, da je tukaj nekaj neskončno pravičnega, suhoparnega doma, nekaj srcu tujega, sovražnega. V onih knjigah na mizi so zapisani suhoparni, kruti paragrafi, ki poznajo le greh in kazen; a v onih pisarijah, na katerih leži umazan, debel prah, je zabeleženo, kdaj, kje in kako se je ta ali oni paragraf uporabil. Človek misli spričo te brezizjemne pravilnosti nehoté na fosilije, na življenje, ki je okamenelo v globinah

zemlje pod težo stotisočletnih plasti; rastline in živali iz prastarih, pozabljenih časov, ko še ni bilo človeka na zemlji, prihajajo nam v svoji nekdanji, neizpremenjeni obliki pred oči — vse na njih je, kakor bi bilo živo, a vendar je kamen. Prav tako okamenelo se nam vidi življenje tukaj. Zaman iščeš tu nagibov, ki žive v vsakem ljudskem srcu. Čuvstva in strasti, brez katerih si ne moremo misliti življenja, so tukaj popolnoma neznane. One knjige, one pisarije so brez srca, kakor kamen, in brez srca so ljudje, ki sedajo na stol za ono mizo dannadan od osmih dopoldne do petih popoldne, dokler jih ne pokličejo po dolgih letih v drugo, podobno sobo, ako ne umro prej na svojem mestu. Srce se jim je izpremenilo v paragrafe — a paragraf je trd, je kamen!

Tudi danes sedi sodnik na svojem mestu; poleg njega mlad zapisnikar, ki misli, da ni na vsem svetu nič tako važnega kakor to, kar zapisuje on v dolgih, pravilno sestavljenih zapisnikih. Na koncu mize se ziblje javni obtoževalec na stolu, kadeč kratko svaljčico; z izrazom svojega lica izkuša vsemu svetu dokazati svojo brezbržnost. Kdor ga vidi, bi moral misliti, da se ne zanima za nič razven dima, ki dela fantastične kroge v gostem, prašnem zraku. Oživel bode šele, kadar pride prvi obtoženec v sobo, kadar mu bode zahtevati, naj se kaznuje greh

po določbah neizprosnega zakona. Liki Erinije v starih mitah Grkov sledi grešniku za petami in zahteva kazen. Nič drugega ne pozna kakor strogi zakon, ki hoče pokoro za pregrehe. Zaman mu izkuša krivec ubegniti, zaman briše svoj sled, zaman bi rad zatajil svoje delo. Zasedovalec se ne da premotiti, ne omehčati; on ne posluša opravičevanja, ne pojasnjevanja; on ne vidi solz v očeh, ne bledosti na upadlem licu, ne tresočih udov — on pozna le greh, kateremu določa postava kazen. Fiat justitia, pereat mundus!

Sodnik pogleda na uro ter pozvoni. Točno ob devetih se pričenjajo razprave. Pedantični red zahteva, da se ura spoštuje. Sodnik, človek v štiridesetih letih, si popravi naočnike, ki so mu dosedaj viseli na nosu, ter si ž njimi zakrije sive, nekako trudne oči. Pogladi si nagubančeno, nizko čelo, katero je vendar vsled velike pleše videti jako visoko, pogleda na akte, ki leže na mizi, ter pozvoni. Zapisnikar pomoči pero v črnilo, obtoževalec se odkašlja. Tedaj se odpro vrata in v sobo stopi star mož, kateremu je videti, da je mnogo in težko delal. To svedočita žuljavi roki, to dokazuje priklonjeno telo, katero slabe noge jedva nosijo. Mož je menda tudi mnogo trpel. Beda je vpisala svojo zgodovino na to suho, ustrojeno koži podobno lice. Tudi njegove oči gledajo trudno v svet, kakor bi to dušo nič ne zanimalo, kar se godi na svetu.

Roke vise ob izmučenem telesu, kakor bi bila v njih tajna ogromna teža. Vse je mirno na tem truplu le palec desne roke se pomika počasi semtertja, kakor bi ga gibal neviden mehanizem. Kdor površno sodi, bi mislil, da je mož prepričan fatalist.

Sodnik prelista počasi na mizi ležeče spise liki avtomat, potem začne razpravo :

„Vi ste kradli, kaj?“

„Da, gospod.“

„Ali ne veste, da je to greh?“

„Jaz sploh več ne vem, kaj je greh. Sto in sto ljudi krade in goljufa kar na veliko, a nihče ne pravi, da so grešniki.“

„Zakaj ste kradli?“

„Bil sem gladen.“

„Tako! Tatvina je kaznjiva, ali vam je to znano?“

Mož ne odgovarja. Razprava se kmalu konča. Javni obtoževalec predlaga, naj se uporabi zakon, sodnik prebrska nekaj listov v knjigi, ki leži pred njim, potem vstanejo vsi in sodnik razglasi sodbo, glasečo se na tri mesece zapora.

Obtoženik se obrne ravnodušno ter odide v spremstvu stražarja iz sobe. Druga razprava se prične.

Gladen je bil. Kaj je neki to? Vsak dan prihajajo tatovi pred sodišče, ki se izgovarjajo, da so gladni. Vsak dan. — Pri drugih sodiščih je

menda tudi tako. Mar je toliko gladnih ljudi na svetu? In kaj je vendar ta glad, da ljudje radi njega kradejo? Kako je mogoče krasti? Krasti!! Že beseda je tako gnusna, da se je mora čovek prestrašiti. Krasti je grdo, nepošteno, nečastno, a vendar kradejo ljudje, baje zato, ker so gladni. Kaj je torej ta glad, ki zapeljuje ljudi, da pozabijo na zakon, poštenje, čast?

Ves dan se je vrtela ta misel sodniku po glavi. Nikakor ni mogel razumeti, kako more glad — nekaj imaginarnega, neko prazno čustvo — prisiliti toliko ljudi, da kradejo. On ni hotel verjeti, da bi mogla biti v lakoti res takšna sila. A vendar mu je bilo čudno, da se izgovarja toliko ljudi z lakoto.

Kaj je torej glad? Ako ima res toliko tajne moči, da prisili človeka na tatvino, tedaj je morebiti mnogo ljudi po krivem obsodil. Kaj, ko bi sam spoznal, kaj je vendar ta glad?

Ta misel ga ni več zapustila. Seveda določa zakon točno in strogo kazni vsakemu hudodelcu. On se je vedno ravnal po zakonu. A morebiti — kdo ve — morebiti vendar ni storil prav? Vsekakor se hoče prepričati.

In ko se mu je misel ustanovila v glavi, je takoj jel pripravljati vse, kar je bilo treba da izvede svoj namen. Ženo in deco je poslal v kopelj ter jim dal s seboj ves denar, kar ga je

imel. Potem je pregledal celo stanovanje, da ne bi ostala kje kakšna jedila.

Ko je bil spremil ženo na kolodvor ter se vrnil domov, je takoj poželed jedila. Resni mož se je nasmejal. Ta želja se je vzbudila gotovo le radi tega, ker se je namenil gladovati. To je bila pač povsem naravna reakcija. Kadar pozabi svoj namen, bode že bolje. Vendar se pa ni mogel iznebiti misli, da gladuje. Neumnost! Opoldne je še jedel kakor vsak dan. Torej še ne more biti gladen. Morda si tudi tatovi le domišljujejo, da so lačni? Eh, kaj bi se ukvarjal s takimi misli? Rajši pojde v kavarno. A spomni se, da nima denarja. Obrne se torej in premišljuje, kaj bi storil. Nič mu ne ugaja. Brez namena hodi po trgu semtertja. Spomni se, da se mu je odpeljala družina. Druga leta je v takem slučaju vedno mislil na ženo in otroke. Letos pa ne more. Sam ne ve, kaj pravzaprav misli. H koncu postane nevoljen. Nič mu ne ugaja. Ovratnik se mu dozdeva preozek. Ako se mora na cesti komu izogniti, se razjezi ter pogleda nesrečneža srdito, kakor bi mu hotel prisoditi nekaj let ječe. Ko pogleda na uro, vidi da je hodil skoraj štiri ure brez namena, brez cilja in brez pravih misli okoli. Nameni se domov, hoteč kaj čitati. Prišedši v stanovanje, mu zopet ni nič všeč. Zopet bi rad kaj jedel. Sedaj je pač menda res gladen. Čitati ne more, morda zato, ker je

preveč truden. A kaj bi drugega delal? Nekaj časa se sprehaja po sobi, potem pa sede v naslonjač. Jedi ni v hiši; sploh noče jesti, ker želi spoznati glad. A piti mora. Napije se torej vode. Čudno. Navadno ne more piti več vode, kakor malo čašo, danes je pa popil več velikih kozarcev. A sedaj mu je jako čudno v želodcu. Sedaj bi še rajši kaj jedel.

Da pozabi na svoje misli, se vleže v posteljo, a dolgo ne more zaspati.

Ko se zjutraj zbudi, se hitro obleče ter odide v urad. Počuti se sicer slabega, a ker ima pri sodnji mnogo dela, pozabi na včerajšnje misli. Ako zapusti pisarno, se takoj povrnejo vse ter ga nadlegujejo še bolj kakor včeraj. Dozdeva se mu da se je pridružila težkim mislim še neka telesna boleost. To prihaja gotovo iz želodca. To je menda že glad. Počuti se že jako slabo. Vsi udje ga bole, kakor bi bil prav močno pretepen. Čuti tudi, da mu je želodec prazen. Gredoč mimo neke gostilne, mu zadiše razne pečenke in inštinktivno hoče stopiti v sobo. Spomni se, da nima denarja in da noče jesti. Pravzaprav — morda bi bil jedel vzlic svojemu namenu, ako bi le imel denarja. Da, gotovo bi bil jedel. Kaj treba njemu gladovati? Njegov namen ni nič drugega, kakor čudna neumna sentimentalnost. Ljudem v njegovem položaju ni treba trpeti lakote. A kaj naj stori? Najbolje bi bilo, da si izposodi kje de-

narja. A kje? Nekaj znancev sicer ima, ki bi mu lahko posodili, a kaj naj jim poreče? — No, to ni mogoče, ker bi se osmešil. Pač — enega prijatelja ima, kateremu lahko vse pove. Napoti se v njegovo stanovanje, a pride zaman. Prijatelj je odpotoval. Kaj torej sedaj? Naj bi šel zopet lačen spat? Ne, ne! Sedaj že ve, kaj je glad. To je res jako neprijetno čustvo, hudo čustvo. Ni se čuditi, ako neizobražen človek, kadar je lačen, res kaj ukrade.

Vse ga že boli. Knjiga mu pride ne misel, a takoj je prepričan, da danes ne more čitati. Sedaj nima druge misli, druge želje, kakor da se najé. Ude mu obhaja nekaka mrzlica. Ali je to nervoznost — ali glad? Čustva, ki ga navdajajo, so vedno bolj divja, živalska. Jesti, jesti hoče! Hodeč po ulicah, pride do kavarne, v katero večkrat zahaja. Brez pomisleka stopi vanjo. Markér, ki ga pozna, mu prinese takoj kavo in kruh. Sodnik hitro poje in popije; rad bi bil jedel še več kruha, a sramoval se je zahtevati ga. Vzame časnik v roko, a tudi tega ne more čitati. Markérju pravi, da je pozabil denar doma. Pri teh besedah ga oblije rdečica. Potem odide domov. Truden je, da ga komaj noge nosijo. Prišedši domov, se vleže takoj v posteljo. Dozdeva se mu, da je bolan. Oči ga pečejo, glava mu gori, vsi udje se mu tresejo. Dolgo ne more zaspati. Ponoči ga mučijo težke sanje. Ko se zbudi, mu je

jed prva misel. Poišče zopet prijatelja. a njega še ni doma. Brzjavil bi rad ženi, naj mu pošlje denarja. A nima potrebnega denarja za brzjav. V urad ne gre. Čuti, da ne more delati. Divje misli, ki so ga že včeraj obhajale, pojačijo se danes. Ljudi, katere sreča na ulici, gleda tako srpo, kakor bi bili vsi njegovi sovražniki. Nehote misli: oni so siti, a jaz sem lačen. Čuti, da bi v tem duševnem razpoloženju lahko ubil človeka. Njegove telesne bolečine so vedno večje. Posebno v želodcu in okoli srca ga vse boli. In vsi udje so mu slabi. Misli so mu nejasne. Rad bi nekaj storil, a ne ve kaj. Duh jedil iz gostiln ga neizrečeno draži. Kadar zadiši pečenka, bi najrajši razbijal in ubijal. Da bi se izognil temu, odide iz mesta. A tudi v gozdu nima miru. V goščavi najde kisle drnule in jih pozoblje. Sedaj občuti še bolj glad ter se nameni nazaj v mesto. Jest mora, naj se zgodi, kar hoče. Spomni se, da ima uro in verigo, katero bi lahko zastavil. A ko pride v mesto, vidi, da je zastavnica zaprta. Temno, grozno, obupno čustvo se ga polasti. Rad bi jokal, a obenem ubijal. V tem trenutku sovraži vso človeško družbo ter jo v srcu divje proklinja. Kar opazi pred neko prodajalnico venec klobas. Ne da bi kaj mislil, odtrga eno in jo začne kar na ulici jesti. — V tem hipu mu položi stražnik roko na ramo.

NOVO LETO

Škandal je bil, škandal! Po vsem mestu se je razneslo.

— Aha, zato. Ako ne bi bil izvedel nihče —

— Eh, že vem, kaj misliš. Vzvišen si nad menoj kakor balon med gorami. Starokopitnež sem, filister, tesnoprsen. Toda govori, kar hočeš. Človek ni žival. Marsičesa, kar ona javno stori, brez sramu, ne opravlja človek pred drugimi. To zahteva človeška narava. In s tem je že dokazano, da ima družba pravico, zahtevati neki rešpekt. —

— Hinavščino.

— Seveda imaš pripravljeno besedo za vse. Ali tako je in tako ostane. Da žena greši — no, pretiran nisem in če prav je razlika med možem in med ženo — je razlika, je, veš — čeprav je torej razlika, vendar odpuščam. Toda ako pridejo

grehi v javnost, jih družba lahko sodi in jaz sem vendar tudi član družbe. Kdor se pa s svojim grehom še takorekoč baha, zasluži da ga prezirajo. Cinizem je vedno surov. In kdor ga zagovarja — je lump.

— Seveda. Pa vendar mi velja Minka več kakor vsa v solncu se bliščeča, a iz slabosti porojena nedolžnost. Ljubim tako nemoralnost, pa — zdrav mi bodi.

* * *

Silvestrov večer.

Gorjačevi so šli v restavracijo pri „Božji kapljici“, kjer je pelo pevsko društvo „Harmonija“ letos kakor vsako leto. O polnoči je bila tombola — vsako leto — in potem v dvorani ples, v postranskih prostorih pa popivanje, smeh, igre, burke. Bilo je veselo in Gorjačevi so bili vsako leto tam, kajti „Harmonija“ je še vedno najbolj distingirano društvo in „Božji kapljici“ so ostali zvesti najodličnejši krogi, čeprav se je bila družba razcepila tekom let in se je v mestu osnovalo še drugo pevsko društvo, ki prireja svoje veselice pri „Medvedu“ ali pa pri „Travnarju“.

Da gredo Gorjačevi k „Božji kapljici“, je bilo kakor v koledarju. Za to ni bilo treba posvetovanja; saj je bilo že najmanj petnajst let tako. Mamica se je torej čudila, ko Minka ob sedmih še ni bila napravljena.

— Kaj pa je? je vprašala in oči so se ji

nenaravno povečale. Kaj ne misliš nič? Kdaj pa pridemo na soarejo?

Ni ji šlo v glavo, da more mlado dekle pozabiti kaj takega. Pa Minka ni pozabila.

— Mama, pojdite nocoj brez mene, je prosila. Vsa razbita sem. Nič me ne veseli, pa ne boste imeli zabave z menoj.

Mati se je razsrdila. Imela je že plesno obleko na sebi, tako tesno, da jo je morala tiščati in tudi frizirana je bila že. Prišla je jako dobre volje, misleča da se bo Minka kar topila od veselja, ko jo vidi že pripravljeno. Lice se ji je kar svetilo; dejal bi, namazala ga je z mastjo. In v njenih malih rjavih očeh se je celo nekaj bleščalo. A takoj je izpuhtela vsa njena dobra volja, kajti bila je užaljena. Namenila se je bila, razveseliti hčer z zabavo; in Minki to ni veselje? Kako da ne? . . . Po obrazu se ji je razlila rdečica in v očeh ji je odsevala jeza.

— Kakšna neumnost ti je šinila v glavo, to je vse! je skoraj kričeče zagodrnjala. Dobro ti je znano, da je to takorekoč moja edina zabava . . .

Hotela je reči to bolj žalostno, pa se ji ni obneslo. Minka je molčala, kajti nasprotovati ni hotela, pritrditi pa ni mogla. Saj je zahajala mama na vsak venček, ples, koncert, jour fixe . . .

Gospa Gorjačeva je vložila v svoj glas pol eneržije in pol sentimentalnosti, pa je nadaljevala:

— Da gremo na veselico, si tudi vedela.

Morala si vedeti. Saj gremo vsako leto. In največ radi tebe. Kaj misliš morda, da radi mene? Zakaj si torej nocoj taka?

Kadar mami ni bilo kaj všeč, je izlila skoraj vso jezo v vprašanja, ki nanja navadno nihče ni odgovarjal. Minka pa je vendar rekla:

— Vedeti ne pomaga nič. Saj nisem kriva, da se prav nocoj ne počutim dobro.

— To je tudi taka beseda. Ne počutim dobro, ne počutim dobro. To si je izmislila današnja mladina. Človek je zdrav ali pa bolan. Bolna nisi. Kaj hočeš torej? Nagajala bi rada, prav najbrže. In danes! Prav danes!

Minka je premagala vzdih, ki ji je silil v dušnik. Vstala je, pa šla uredit toaleta. Vdala se je, prepričana, da njen odpor itak ne zmaga. Bila je pa žalostna, ker je vedela, da ji bode ves večer hudo — — —

Dolgočasila se je na zabavi. Govorili so o rečeh, ki ji niso mogle izvabiti zanimanja ne iz srca, ne iz glave. Društvo je pelo, a njena ušesa so slišala samo nejasen šum. Prve ure je pretrpela — človek je močnejši nego misli sam — potem pa ji je bilo hujše od minute do minute. Po dvorani je šumela veselost glasneje in glasneje, pri nekaterih mizah se je že prelevila v razposajenost, ki je bila nalezljiva, pa je prijela sedaj tukaj, sedaj tamkaj nekoliko sosedov. Marsikdo se je osmelil, pa je glasno povedal dovtip,

ki se drugače kolportira samo v najožjem krogu gosposkega omizja. Tedaj so se poslušalci glasno zakrohotali. Tudi ta najboljša družba vsega mesta je pozabila za nekaj časa na stroge zakone konverzacije in šege, in skozi otrpnjene oblike konvencionalnosti je izbijalo, kar je najbolj človeškega. Minka pa je bila osamljena, kakor da sedi v puščavi. In še bolj. Ako bi bila doma v svoji sobici, kjer ni toliko ljudi okoli nje, bi bila imela družbo svojih misli, blagih ali trpkih, tolažilnih ali žalostnih, a vsekakor svojih, nepretrganih, v neizmernost se razlivajočih misli. Zazdelo se ji je, da je bolna. A bolnika spravijo v posteljo, ona je pa morala sedeti tukaj, kjer ji je bilo že bivanje neznosno, grozno. Z vso večjo silo se ji je dvigal v prsih obupen odpor. Zdajpazdaj je mislila, da mora poskočiti pa zakričati: Dosti je: Čemu me trpinčite? Nočem, nočem, nočem!

Slišala je že svoj krik, zopern in hreščoč, videla je svoje lice, pretirano rdeče, nagubano, nelepo. Videla je celo družbo, mahoma onemelo, začudeno, vprašujočo, kaj se je zgodilo, konsternirano, da je mogoče kaj takega.

A bilo ji je vseeno. Hotela je odtod, kjer ji je bilo hujše kakor v ječi. Kdo ima pravico, da jo zadržuje? Čemu so jo privlekli sem? Srečna hoče biti in lahko bi bila srečna. Kdo jim dovoljuje, da ji branijo? Dosti je, dosti. Noče več. Odtod! Za vsako ceno odtod! . . .

Toda to je bilo samo v njenih mislih. V resnici je pa ostala na svojem stolu, izmučena, trudna, brez energije. Prepuščena je bila sama sebi. Vsi, ki so se hoteli zabavati ž njo, so jo pogloma zapustili, češ: Predolgočasno je. Mamica se je živahno razgovarjala z nekaterimi damami, oče je našel prijatelje, s katerimi je najprvo prebiral konservativno politiko, potem so se pa vdali taroku, ne da bi jih motil glasni šum. Zabava se je razvijala deloma po programu, deloma kakor je že prišlo,

Ura je bila polnoči. Glasno, kajti važni skok časa iz starega leta v novo je bilo treba primerno markirati. Seveda so ugasnile vse luči. Pa kmalu so jih zopet prižgali. Godba je zaigrala nekaj patriotičnega, po dvorani so zažvenketali kozarci; vse je bilo na nogah, od mize do mize so hiteli možki in ženske, največ mladi, pa semtertja tudi kdo izmed starejših, trkali so, nekateri so se poljubovali, drugi so samo stiskali roke, vsi pa so čestitali v vseh mogočih modulacijah: Srečno, veselo novo leto.

Tudi k Minki so prihajali, veseli, razgreti, na pol pijani, vsakršni. In Minka je poslušala čestitke in britko ji je bilo v srcu kakor še nikoli ne. Veselo! Ha! Novo leto? Kaj naj bi bilo novega...

Tombola, ki je potrgala zadnje vezi stroge etikete, je bila kmalu končana. Tedaj se je začel ples v salonu. Mama je vstala, pa je odpeljala

Minko s seboj. Dekle se je hotelo braniti. Plesala naj bi! Kakor da naj bi se norčevala sama iz sebe! In vendar je šla z materjo, pohlevno, kakor brez svoje volje. Prihajali so gospodje, poklanjali so se ji in Minka je plesala. In postalo ji je čudno. Slišala je godbo, ne da bi točno razločevala glasove, ali nekaj opojnega so vlivali zvoki v njeno dušo in v svoji slabosti se je popolnoma prepuščala prijetni hipnozi. Polagoma je izginilo vse, kar je bilo realnega, in naenkrat je bila v drugem svetu. To ni bil raj, ne deveta dežela. Pod častitljivim starim drevjem ob skrivnostnih potokih niso plesale Vile. A bilo je krasno. Blažen mir jo je objemal in čutila je bližino nečesa ljubega in dobrega. Plesala je kakor v sanjah in do zavednosti ji je prodiralo samo mehko prepričanje, da je človek lahko srečen. Menda je plesala z zatisnjenimi očmi in nič ni vedela, kdo jo vodi skozi mešanico vrtečih se parov.

Godba je končala valček, voditelj je napovedoval četvorko in njen zadnji plesalec jo je uljudno odpeljal k mami. Kakor v omotici je sedla pa ni niti opazila, da stoji mladi koncipient dr. Golob v živahnem razgovoru pri materi. Komaj da se je malce osvestila, ko ji ga je mama predstavila. Dr. Golob je izpregovoril par fraz in potem je takoj prosil za četvorko. Mama ji je namignila, naj mu dovoli ples, kakor bi se bila zbala, da Minka odkloni.

To je osupnilo dekle. Nejasen, a močan sum ji je napolnil dušo. Reditelj je že postavljajal pare v vrste. Tudi Golobu in Minki je odkazal mesto. Dekle se je moralo še enkrat vrniti po pahljačo, ki jo je bila pozabila na stolu. Tedaj ji je mati hitro pošepetala: „Bodi prijazna in pametna. Letos odpre svojo pisarno in po očetu dobi dve hiši.“

Minki je bilo, kakor da jo je kdo s polenom udaril po glavi. Zato so jo pripeljali sem! . . . Mehanično je plesala brez napake, kakor se deklamira pred učiteljem na pamet naučena naloga. Slišala je vse Golobove besede, prijazne, spoštljive, pa vendar po njenem mnenju predrzne in vsiljive. Da, vsiliti ji hočejo tega človeka in sam se ji hoče vsiliti. Vse skupaj je grda, pripravljena igra. In človek bi bil vendar lahko srečen na svetu! . . .

Tudi četvorke je bil konec. Golob je spremil Minko k materi in ko je zaplesala mazurko z drugim plesalcem, jc dejal: „Ne vem, morda se gospodična slabo počuti. Kaj vedno tako malo govori?“

Gospa Gorjačeva pa je hitela: „Oh, ne, ne, nocoj je trudna; sama sem že opazila. Sicer je pa prav zgovorna in vesela. No, ako ste se slabo zabavali, moramo to popraviti. Povabim vas prihodnjič na dom, pa bodele videli, kako je ljubezniva. Veste, domače dekle; ni za take velike zabave, ker jo izmuči šum. A doma vam je zlato.“ Golobu je bilo to prav všeč.

Ob dveh je prišel gospod Gorjač povedat, da „je čas“. Odpeljali so se domov in Minki je odleglo. Vsi so šli takoj spat. Oče je še enkrat voščil hčerki veselo novo leto . . .

Minka se ni slekla. Odložila je samo plašč, pa je legla na posteljo. Izprva je bila brez misli. Zdelo se ji je, da ima svinec v glavi. Potem so ji zašumele misli in melodije v možganih, brez reda in jasnosti. Počasi se ji je začelo bistriti.

Da, človek bi bil lahko srečen, četudi življenje ne bi bilo valček in opojna, hipnotizujoča godba. Ali kdaj bode ona srečna? . . . Novo leto . . . ?

Bilo ji je, kakor da pleše z Dragotinom; čutila je bila njegovo roko okoli svojega pasu in godba ji je pela njegovo ljubezen, žarko in vendar plašno, toda edino iskreno — in to je bila sreča. Tako velika sreča je bila, da je lahko pozabila na vso muko zoprnega večera, tega simbola njenega življenja v zadnjih dveh letih. In sedaj ji pripeljejo Goloba!

Sreča! Nikjer je ne bo brez Dragotina; nikoli je ne bo, kajti kako naj bi ubogi odvetniški pisar premagal voljo njenih staršev? Nikogar ni, ki bi pomagal dvojici mladih, po enem cilju, po eni, po edini sreči koprnečih ljudi. Ni, ne v nebesih, ne na zemlji . . .

Nikogar! . . . In novega leta ne bo. Stara brezupnost, stara sužnost, staro umiranje . . . A

človek bi bil vendar lahko srečen, godba bi lahko igrala marsikak valček, poln hrepenenja, poln ljubezni, poln mirno, blago izpolnjenih želja . . . Oh, v ušesih so ji zašumeli mili akordi — pred zatisnenimi očmi se je polagoma zavrtelo, sama se je vrtela in srce se ji je topilo v blaženosti in Dragotin jo je nežno prižemal . . . in tako srečna, srečna . . . !

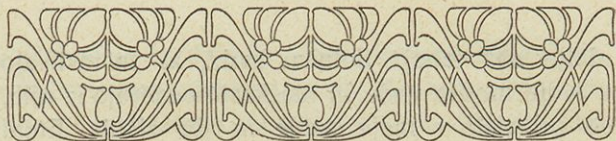
Ne, to so sanje! Pa — kaj naj pogine v sanjah, ne da bi enkrat prijela svojo srečo z močno roko? Ves svet ji ne da sreče, ako ne pride iz edinega vira! In lahko bi bila srečna. Lahko bi doživela novo leto. Ako sama hoče . . . Ako . . .

Seveda . . . Poseči je treba po sreči . . .

Že je bila na nogah. Še enkrat so naskočile misli: Svet, ljudje, govorice . . . Ali to je bil že nejasen kolobar motnih barv, med katerimi pa je zmagovala rdeča ognjena boja: Moja sreča! Moje novo leto!

Ogrnila je plašč, vzela je svečo in ključ in kakor tatica se je potihoma odplazila iz hiše, po mrtvih, temnih ulicah in tam zunaj v predmestju je trkala na okno, dokler ji ni Dragotin ves v čudu, a nem v neizmerni sreči odprl . . . Ostala je pri njem.

V dveh dneh je vedelo vse mesto o škandalu.

KAPITAN

Ti moje ljubo, ljubo morje, tebi moj pozdrav!
Oj, ti morje s svojo lahno valovito gladino, s svojim mehkim sijajem, s svojim nedosežnimi globočinami, s svojimi čudovitimi barvami, s svojimi skrivnostnimi čari, ljubim te, poznam te — ti si mi vse. Da, poznam te. Vozim se po tebi od svojih mladih nog. Ali se še spominjaš mladega dečka, ki se je igral ob tvojem obrežju in v čolnih po tebi, kakor se igrajo drugi otroci po varnih sobah in cvetočih vrtovih? Ali še kaj veš, kolikokrat si me zmočilo, če se ti je zazdela moja porednost že prenačajiva? Ej, poreden sem bil in nagajal sem tvojim valčkom, tvojim vodam, a vse iz ljubezni do tebe. Kajti ljubil sem te, odkar te poznam. Koliko mojih pogledov si popilo ti in ona sinja daljava, ki se razširja nad teboj tja v nedogled . . . Koliko božanskih, rajskih sanj sem stkal v tem zraku, ki se tako čudno

ziblje nad teboj! Solnčni žarki, ki se razlivajo v tvoje modre vode in rdečkasto odsevajo iz njih, so prihajali v moje sanje in jih zlatili. Edini predmet vsem cvetočim slikam, kar jih je načrtala bujna in mladostna domišljija, si bilo ti, moje morje, moje ljubo, tajno, bajno, krasno morje . . . !

Peli smo slavospeve domovini, a jaz sem mislil nate; ti si mi bila domovina.

Pisali smo ode o krasoti narave, a jaz sem sanjal o tebi; ti si mi bila vsa narava.

Slavili smo veseljnost, a moj duh je plaval nad teboj; ti si mi bilo veselje.

Zamaknili smo se v krasoto nebeškega kraljestva, a jaz sem bil zamaknjen vate; v tebi sem videl nebesa.

Ti si mi bilo vse!

V mladostnih letih sem ti posvetil svoje življenje, sem ti prisegel zvestobo in ostal sem mož-beseda.

Tvoj sem, tvoje je moje delo, tvoje so moje misli, tvoji moji upi, tvoja moja ljubezen.

Ljubim te z vso vnemo srca, ki je v tvojem svežem dihu tudi v ostarelih prsih ostalo mlado. Ljubim te, kadar si mirno in se tvoje tihe vode z lahnim šumljanjem prelivajo po tvojem gladkem površju in se komaj vidni valčki gibljejo, kakor bi jim neviden orkester igral lahkotne, ljubke plesne napeve. Ljubim te, kadar ti burja posega

v globočine in dviguje visoke temnosvetle valove z belimi, razpenjenimi vrhovi, da butajo ob skale in ladje in žvižgajo glasne, ostre melodije. Ljubim te, kadar ti jug razbiča gladino, da si divjaški razjarjen titan, ki lovi z mogočnimi rokami čolne in ladje, da jih pogreza v svojem mokrem, temnem brezdnu . . . Ljubim tvoje idile in tvoje himne, tvoje sonete in tvoje balade, tvoje pastoralke in tragedije, tvoje simfonije in tvoja noturna . . . Ljubim te!

Kakšne ure sva že preživela skupaj! Vesele, ki so vabile vrisk iz najskrivnejših koticov mojega srca, strastno razburjene, ki so mi v duši dvigale vihar, kakršen je divjal po tebi, veličastno grozne, ki so napenjale vse mišice po mojem telesu in z železno silo prijemale celice mojih možganov.

Igral sem se s teboj in boril sem se s teboj in ljubil sem te. In ljubim te še vedno. Minila je pomlad in leto se nagiblje k jeseni. Moji občutki so že stalni, v mojem srcu se čustva ne menjajo več. Vem, da te bom vedno ljubil. Vedno . . .

Ti moje ljubo, ljubo morje!

Ali veste, kaj je pomorščakovo življenje, vi srečni ljudje, ki čutite vedno trdo, suho zemljo pod nogami? Tudi te gore in planjave, ki so vaš dom, se včasih potresejo, skale pokajo, stene se

rušijo, koče in palače padajo v prah, krik in stok se razlega po zraku in se dviga proti nebu, kadar podzemeljski demoni, zbudivši se v skritih votlinah, razzibljejo zemeljsko površje. Potres je strašen, a potres ni vsakdanji dogodek. Varnost je vašemu življenju pravilo, nevarnost izjema.

Mornarju poje druga pesem. Njegovo življenje, njegovo delo in njegov počitek so večne nevarnosti. Pod njegovim domom ni stalnih tal, katerim bi lahko zaupal kakor čvrstemu temelju svojih hiš. Vodeni grob, kateremu dovajajo valovi, viharji, skrite kleče, nevarne struje, hudi vrtinci ter sto in sto nesrečnih slučajev neštete žrtve, mu je vedno odprt. A mornar ljubi vendar svoje morje in njegovo nevarnost . . .

Gosta, temnosiva megla pokriva širono daljavo in se spušča pred oči liki težka, tožna zavesa. Nobeno oko ne prodre te žalobne goščave. Širni, brezmejni svet, tako krasen v svoji brez-krajnosti, izgine v tej melanholični megli. Stena, dvigajoča se od vseh strani liki gigantično jetnišnično zidovje, vas zapira na malem prostorčku, jemlje vid vašim očem, lega vam kakor mōra na prsi, vklepa vam srce in stiska vam dušo. Otroci sveta ste, a svet vam je izginil izpred oči in čutite se osamljene, zapuščene; hoja vam postane nesigurna, misli tesnobne in občutki bolehní. Samo semtertja se prikaže stolp ali vogel skozi to mračno vlago in daje opotekanju vodilno smer.

A tam zunaj — na morju . . . skozi nočno tmino mečejo svetilniki svojo svarilno luč, morske megle ne prodre nobena svetloba. Popolna, plašljiva negotovost vlada neomejeno v megli nad vodami. Tožno se razlegajo zategnjeni, votli glasovi megličnega roga in ostri zvoki parnih piščalk po tesnobnem, težkem zraku, v svarilo ladjam, ki plavajo v istih vodah v dosežni, nevarni bližini, katerih pa ne opazi nobeno oko. A ta opomin ne prežene vsega strahu iz srca. Tudi dobro uho se lahko zmoti in ladja zajadra prav tja, kjer bi se morala ogniti nevarnosti. Morda dohaja svarilo prepozno . . . Morda zadene ladja ob kleče, na katerih ni akustičnih znamenj, da bi varovale morsklega potnika zmote.

Pazi, moj kapitan! Danes je vožnja nevarna. Morje ljubiš, a danes mu ne zaupaj preveč. Jadraj počasi, počasi, vozi pazno, da te ne doleti nesreča, ki se skriva v temnih gubah meglenega zagrinjala in neprenehoma preži na plen. Svoja čutila moraš napeti do skrajnosti, sluh in vid se ti mora odsevati, odmevati v duhu.

Ogromna ladja je polna potnikov. Brezbrižni so, zakaj na ladji je kapitan. Njemu zaupajo. Po njegovem povelju dviguje mogočni stroj svoje orjaške železne ude, po njegovem povelju se vrtili in obrača veliki vijak, ki goni morsko palačo skozi valovje, po njegovem povelju daje krmilo barki pravo smer. Sto in sto ljudi je zbranih,

spodaj po prijetnih izbicah, gori na širokem krovu in za vse je odgovoren kapitan. Kakšno breme! Življenje tega številnega ljudstva je v njegovih rokah. Njegovo uho, njegova beseda je potnikom porok, da dosežejo zdravi in živi svoj cilj. Kaj jim je mar, koliko para razvija ogromni zeleni kotel, koliko vozlov prehiti pomorski velikan vsako uro! Svoje vožne listke imajo in ž njimi pravico, da pridejo o pravem času tja, kamor so se namenili.

Polagoma se pomika ladja naprej.

Nekateri potniki godrnjajo.

— Kdaj bo konec te vožnje?

— Megla je, plovitev je nevarna, paziti se mora, odgovarjajo drugi.

— Kaj megla? Kaj paziti? To je strahopetnost. Kaj naj se nam primeri? Ako pride barka nasproti, jo že opazimo in zaslišimo njena znamenja. Še zadnji trenotek se ladja z nasprotnim parom lahko požene nazaj.

— To je res. Nekoliko pažnje je že dobro, kar je pretirano, je pa smešno, pritrjuje mlad gospod s podjetno navihanimi brki in malce drznim vedenjem.

— Lahko je govoriti Vam, ga zavrne starejši mož resnega obličja. Vam je prosto, na mestu skočiti v morje. Odgovorni ste sami zase. Kapitan jamči za varnost cele ladje in vsega, ker je na njej.

— P-he, pravim pa le, da je to strahopetnost . . .

Kapitan se ne zmeni za te pogovore.

Zdaj pogleda mirno v neprodirno megleno steno, zdaj se skloni nad veliko morsko karto, na kateri ne more danes nikakor zabeležiti prostora, kjer se nahaja ladja, zdaj zakliče strojniku zapoved . . .

Ladja plava hitreje.

Kapitan ima različne naloge. Megla ga sili, da bi vodil ladjo počasi, a druga dolžnost mu narekuje, naj pospeši vožnjo. Parobrodna društva tekmujejo. Najhitrejši parniki so potnikom najljubši, lastniki ladij zahtevajo, naj kapitani vstvarjajo rekorde.

— Vozite hitro, da dobimo dosti potnikov.

Kapitan je sluga, vršiti mora voljo svojih gospodarjev.

Tudi danes je odšlo več parobrodov iz luke. Vsi so se odpeljali pred njegovim. Ali jih dohiti? Korist njegovih gospodarjev in njegova slava je navezana na to. Še nikdar ga ni prekosil tekmeč! A danes se boji. Njegovo ime se osmeši, ako zmaga konkurenca. In kaj poreče družba . . .?

Hitreje! Zmagati mora!

Največja nevarnost je menda minila; na širokem morju ni lahko mogoče, da bi zadel ob drugo ladjo. Pa megla dela vendar velike težave. Nikakor se ne more orientirati. Točno je

pazil, pa vendar ne ve, če se ni ladja morda malce odmaknila od določene črte.

Toda pogum!

Pogostejše brlizga parna piščal skozi goščavo. Vse je mirno. Od nikoder glasu . . .

Da bi se megla razblinila vsaj za hip! Le za kratek trenotek! Samo malo bi rad videl solnce, da bi natančno določil, kako visoko je, pa da bi potem spoznal, kje je z ladjo. A te vlažne stene ne prebije noben žarek.

Naprej!

Ladja hiti proti svojemu cilju.

Ah! Še nekaj ur, pa bo končano vse.

Morje mu ostane zvesto. Kako bi ga izdalo to morje, ki ga tako ljubi!

Čuj! glas . . .!

Ne, nič ni bilo.

A vendar! Kakor da šumi nekaj . . . Da — valovje bobni . . . Kaj je to?

Prvi častnik pristopi.

— Kapitan, zdi se mi, da smo nekoliko zgrešili smer.

— Kako?

— Če se ne motim, smo zašli med granjanske kleče.

— Menite?

— Prav tako se mi zdi.

Kapitanova duša se strese vsa. Smrten strah mu napolni prsi. A na licu mu ni čitati bojazni.

Nobena črta na obrazu se mu ni izpremenila, samo temno se mu je nekaj zasvetilo v očeh.

Kratka zapoved — vožna hitrost se zmanjša, ladja se pomika počasi, da se komaj opazi.

— Kaj se je zgodilo?

— Nič. Megla je menda gostejša.

Potniki ostanejo brezbrizni. Kapitanu se krči duša. A mirno zapoveduje, kakor da ni nobene nevarnosti.

Počasi . . . počasi se pomika barka . . .

Krrr sss-ššš rrrššš . . .

— Zaboga! Kaj je? Pomoč! Pomoč! . . .

Trenotek. Groza.

Bilo je slišati, kakor da se je nekaj ogromnega, trdega zadrlo pomorskemu velikanu v telo. Kapitan je vedel, kaj se je zgodilo. Podvodna skala je prerezala barko. Voda šumi vanjo. Ladji ni rešitve. A ljudem . . .

Nekaj se jasni skozi meglo.

— Mir! zagrmi mogočni glas z zapoved niškega mostu, na katerem stoji sam kakor posebljena podoba pokoja. Nehote se mu pokori vse. Grozni, plašni dirindaj utihne.

— Čolne v vodo! sledi zapoved.

Pokorno kakor zapoveduje, izvršujejo mornarji povelje. Častniki nadzorujejo delo. Vsa srca trepečejo. Smrt v valovju?! Kje so domovi . . . ?

Čolni se spuščajo v vode. Vse pritiska, vse hiti, vse peha, vsak bi bil rad prvi v barčici, ki

je zdaj edina rešitev. Kakor soha iz mramorja stoji kapitan na svojem mestu.

Častniki določijo mornarje za krmarenje in veslanje. Samo kolikor jih je prezpogojno potrebno. Brez besede poskačejo v čolne ter pograbijo vesla in krmila. Za njimi sili vsa množica. Nekateri hočejo kar poskakati čez ograjo.

— Počasi! grmi kapitan. Žene in otroci v čolne! Nihče drugi!

Mornarji pomagajo zbeganim ženskam v čolne in jim podajajo otroke. Prva dva čolna odrineta. Megla se dviga. Robci zaplapolajo v zraku, sto oči se osolzi. Čolna izgineta tam, kjer leži megla še na morju.

Ladja se nagiba na desno stran.

— Naprej! Rešujte po vrsti! zadoveduje mož na mostu. Najprej starejše, potem ostale . . .

Reši se! Reši se! . . . šepeče neznan glas kapitanu; še nekoliko trenutkov . . . potem bo prepozno.

Zaničevalen posmeh izpreleti kapitanovo lice in zopet je soha.

Ljudje se rešujejo po vrsti.

Še dva čolna se spustita v morje, zadnja dva. Mornarjem teče pot curkoma s čela ob težkem delu. A mirno opravljajo svoj posel. Vsak misli na svojo rešitev.

Pod ladjo zašumi voda, kakor bi se spuščal hrib v morje.

... Zadnji trenotek ...

Kapitana izpreleti mraz.

— Kdor se more, naj se reši! zakliče in njegov glas je slišati kakor trombo angeljevo, ki budi mrtve.

Megla se je izkadila, solnce se blešči nad morjem.

Reši sebe! šepeče tajni glas.

On pa stoji na svojem mestu. Nobena mišica, nobena črta njegovega obličja se ne zgane...

Zadnja dva čolna odrineta. Nekaj ljudi plava z rešilnimi pasovi za njima. Nekoliko mornarjev in častnikov je še na ladji, na mostu pa kapitan.

Še enkrat zaplapolajo robci v zraku ...

Tam — tam — je izginil zadnji čoln.

Ladja se nagiba — močnejše — hitreje —
zdaj — — —

— Zbogom, otroci!

— Zbogom, kapitan!

Morje zabobni, voda zašumi — — ladja izgine v nedosežnem breznu.

Velik krog se zareže v valove, širi se, dalje, okrog točke, kjer je izginila ladja. Nekoliko desek plava na gladini ...

Četrť ure pozneje je vse mirno, vse kakor je bilo prej — — —

Zbogom otroci! Zbogom kapitan ...!

VPRAŠANJE

Saj pač ni treba, da bi vam razkladal, kaj je avtomat? Dandanes ve to vsakdo. Nekdaj pa nihče ni vedel, kaj je avtomat. A če pravim, da ve to dandanes vsakdo, se mora tudi to relativno smatrati, kajti zelo mogoče, da bi zamorci ali pa Malajci v marsikakšnem avtomatu spoznali kakšnega boga. S čimer še nikakor ni rečeno, da smo večji modrijani od zamorcev in Malajcev. Tudi mi častimo mnogo bogov, ki niso bogovi in nihče ne more povedati, kdo ima za svoje bogočastje boljše razloge.

Manica morda ni vedela, kaj je avtomat. In nič se ne bi čudil temu. Avtomat ne ve sam, kaj je. V našem času je dobiti še jako mnogovrstnih, takorekoč inteligentnih avtomatov. Opominjam samo na tiste lutke, ki so iz lesa ali bogve iz česa, pa znajo ne le hoditi in plesati, temveč celo

govoriti: papaaa, maaaa...! Nekoč sem videl tako igračko, ki je znala dva cela stavka.

Manica pa ni nikdar toliko govorila, vsaj kar vem, ne. Če bi me bil kdo vprašal, ali je Manica avtomat, ne bi bil mogel mirne duše odgovoriti: Ni! Bolj verjetno se mi je zdelo, da je.

Pogostoma sem jo videval, kadar je šla zjutraj v tovarno, česteje pa zvečer, če se je vračala domov. To je umevno, kajti kdor hoče videti delavke, idoče v tovarno, mora zgodaj vstajati. Manica se je temu privadila, ako je imela sploh kdaj drugo navado, jaz bi pa gotovo naredil kakšno norost ali pa obupen čin, ako bi moral vsako jutro ob štirih, ali recimo ob petih, ali dajmo celo ob šestih vstati. Včasih sem se čudil, da niso ljudje naredili še nobene revolucije, ker se morajo zjutraj ob zgodnji uri dvigati iz postelje. Manici pa to ni bilo nič. Naj je bilo lepo ali slabo vreme, svetlo ali temno jutro, vroče ali mrz — ona je vstajala ob svoji navadni uri, kakor bi jo bil kdo vsak večer navil liki budilnik. Včasih sem premišljeval, ali se mar nikdar ne jezi, če je še trudna, pa mora zlezti iz tople, čeprav ne premehke postelje. Ali ni njen spanec nikdar bolj trden? In če mora še trudna vstati v mrazu, se menda vsaj neprijetno počuti.

Ali izvedel sem, da se ni nikdar kaj enakega pripetilo. Avtomat je bil navit, pa je vstajal brez misli in brez občutkov. Iz ne popolnoma zanes-

ljivih virov sem zajel pripoved, katero ponavljam z največjo reservo, da je Manica v prejšnjih letih — a tega je menda že dolgo — včasih vendar nekaj mislila. Seveda to ni bila nikakršna komplicirana misel. Izrazi se lahko z eno samo, kratko besedo: Moram!

Kolikor Manica ni bila avtomat, je bila sama vtelešena dolžnost. Toda tudi prepričanje, iz katerega je to čuvstvo dolžnosti izviral, je bilo docela enostavno. „Živeti, jesti treba, torej treba zaslužiti“.

V tem je imela Manica pač prav. Tudi pri avtomatih se mora kaj storiti, da delujejo.

Toda glave si ni razbijala o dilemi: Ali treba jesti, da se dela? Ali treba delati, da se jí? Z mislimi se sploh ni ukvarjala. Morda zato ne, ker jo je vsaka misel bolela, ker je bila vsaka težka in neprijetna . . . Prav tako ni imela nobenih željâ, nobenih ciljev, nobenega upanja . . . Take reči imajo avtomati samo v pravljičah.

Nekdaj je bilo pač nekoliko drugače; pred petnajstimi leti, petnajstimi, šestnajstimi — kali? Takrat ni bila avtomat, ampak mlado dekle. V prsah ji je nekaj ropotalo, ščipalo jo je pod rebri, oči so se ji včasih raztegnile in pogledale v svet, kakor bi nekaj iskale. Saj veste, kako je to pri mladih dekletih. Sama želja jih je, samo pričakovanje. Nekaterim se želje izpolnijo, nekatera kaj učaka . . . ne vsaka.

Manica je bila izmed zadnjih. Pa to je sedaj minilo. Nikdar ne misli več na to, ne tožuje, ne koprni, ne žaluje.

Kadar umrje, pa jo bodo morda razudili, tedaj bodo našli med rebri kamen čudne oblike, podoben človeškemu srcu. Samo neka mala izdolbina bo v njem, drugače vse navaden kamen. Tam, kjer je tista luknjica, je nekdanj nekaj bilo, kar je minilo.

— — — — —

Čudno! Nocoj nekaj manjka avtomatu. Spati ne more, dasi je že pozno. Ob tej uri sicer vedno spi. Vrag ve, kako je to prišlo nocoj.

Ali ste že videli avtomat, ki ima muhe? N. p. na železniških kolodvorih tisti avtomati za slaščiče, čokolado, užigalice, kolonjsko vodo i. t. d.? Vanj vržete deset ali dvajset vinarjev, kakor vas poučuje napis, potegnete za roč, kakor je predpisano, in sedaj bi morali pasti vaši bonboni ven. A nič ne pade, čeprav vidite, da so bonboni notri. Kaj se je zgodilo? — Avtomat ima muhe, kdove odkod in zakaj?

Nekaj takega je bilo nocoj z Manico. Spati ni mogla in muhe so ji brenčale po glavi.

Zunaj je sijal mesec in ker na oknu ni bilo nobenega zastora, je kukal povsem predrzno v njeno malo sobico. Morda je bil on tega kriv? Ljudje pripovedujejo čudne reči o mesecu.

Morda je bilo pa kaj družega. Taka preiskovanja so dokaj težavna in navadno ne privedejo do zaželjenega cilja. Glavno je pač to, da Manica ni mogla spati. In da so ji muhe letale po glavi. To je čudno, kajne? Kako bi prišle muhe v njeno glavo? Pa vendar je bilo tako. Morda niso bile ravno muhe, znabiti ji je kaj družega brenčalo v možganih, a vsekakor je bilo nekaj tam, česar drugače ni opazala ali čutila. Morda v prejšnjih letih kdaj...? Morda so ji ravno prejšna leta zašla v glavo?...

Prejšna leta!

A kako bi bilo to mogoče? Saj so izginila kakor bi bila umrla in mrličji se ne vračajo. Čemu torej to? Ona bi rada spala... ne! Ni res! Spala... Ne, rada bi nekaj družega. Kaj? — Tega ne ve. Toda gotovo nekaj družega. N. pr. kopati se v tisti mesečini. To bi bilo nekaj nenavadnega. In vsekakor bi rada nekaj nenavadnega. Zdajle, ponoči. Kajti po dnevi ni časa. Po dnevi mora delati, ker drugače ne bi bilo kruha in tedaj bi morala umreti.

A zakaj ne umreti? To bi bilo vsaj nekaj, kajti drugače itak vse skupaj ni nič. Ali je pravično, da mora tako živeti? Kaj pa ima od življenja in od sveta? Kaj je življenje in svet? Ali je njen vsakdanji pot v tovarno in iz tovarne, delo podnevi in spanje ponoči, življenje? Čemu vse to, čemu?

Za boga, povejte mi, odkod so prišle te misli v njeno glavo, zlasti tisto zadnje vprašanje?

Čemu?

Ali so je prinesla prejšna leta? In odkod so prišla tista mlada, mrtva leta v tej mesečni noči?

Avtomat se je nekako inštinktivno jel zavedati, da ni avtomat, da je živo bitje, da je ženska. In Manici je zarojila misel po glavi, da bi moralo življenje biti drugačno.

Čemu je sploh na svetu?

Pa te vražje misli niso ropotale samo po glavi. Tudi njenega srca so se polotile. Tudi tisti kamen je začel vpraševati: Čemu utripam? Čemu opravljam svoje delo? Mar nimam nobene pravice na svetu? Ali nisem žensko srce kakor vsako drugo? . . .

Tam v mesečini, ki se je razlivala na podu, se je pojavila senca. Njeno srce je zakričalo:

Kje je moja mladost? Zakaj je izgubljena? Kdo mi jo povrne? . . .

Povejte mi, ljudje, kako je to prišlo?

Manica ima sedaj okroglih trideset let in to srce, ki je že štirinajst ali petnajst let molčalo, se oglašča in terja nekakšne pravice. Sedaj! Dopovejte mu vendar, da je to prepozno. Morda je srce še kaj vredno, to se mu lahko prizna. Saj ni imelo niti priložnosti, da bi bilo postalo slabo. Toda pojasniti se mu mora, da pride srcé v zadnji vrsti v poštev. Če bi bilo lice. To še.

A še prej se treba ozirati po drugih rečeh, ki niso v nikakršni zvezi s srcem in obrazom.

Lice je bilo nekdam lepo. A sedaj ima Manica okroglih trideset let in več kot polovico te dobe je preživela v tovarni. Saj se nihče ne čudi, da so rože pobledele, da je koža pormenela in postala ohlapna. To se navadno zgodi.

A kako to dopovedati srcu, ki noče poslušati? Zbudilo se je in sedaj sanja o nekakšnih svojih pravicah. Tiste muhe v glavi mu pa sekundirajo: Čemu to življenje, ta praznota, ta puščoba?

Naenkrat pa so tiste muhe zopet a tomatova mlada leta.

— Poglej nas, srce! Kar še pride, bode vse tako, kakršne smo me. Nič novega več. Same dolgočasne muhe.

Ali tisto „čemu“ ni hotelo obmolkniti. Če je res, da ne bode ničesar več, torej čemu . . .

In to vprašanje je napolnilo malo sobico do stropa, do zadnjih kotičkov, leglo je v njeno dušo, zavrtalo se je v njene možgane in ji ni dalo spati.

Vso noč jo je mučilo: Čemu? Čemu?

Zjutraj je vstala kakor vsak dan in odšla v tovarno.

Na poti je zagledala travo in cvetlice katerih drugače nikoli ni opazila. In vse to, vrhutega grmovje, drva, solnce, vse, vse jo je vpraševalo: Čemu? Čemu? Iz ropotanja strojev, iz šustenja

prediva, iz vsega, kar je bilo okoli nje, kar ji je prišlo pod roko, se je dvigalo vprašanje: Čemu? . . .

Oh! Vprašanje je ostalo vprašanje. V njenem avtomatičnem življenju se ni nič izpremenilo — morda je bilo prepozno. — Samo njene oči so dobile čuden, vprašajoč izraz.

Avtomat je delal še nekaj let . . .

Ko je Manica ležala v krsti, sem jo videl. V njenem obličju ni smrt ničesar izpremenila. Meni se je zdelo, kakor bi tičalo v njenih steklenih očeh vprašanje:

Čemu? . . .

MEGLA

Točno o polnoči je zaropotal budilnik in strojevodja Marijan Dušić je prižgal svečo. Pogledal je na žepno uro, ki je visela v minijaturnem šolnu na steni. To je bila edina ura, kateri je verjel. Že dvajset let jo je imel in še nikdar se ni zmotila. Kadarkoli je opoldne, ko je znamenje, da je dvanajsta ura srednjeevropskega časa, preletelo celo progo in je pogledal na kazalo, je vselej naznanjalo natančno dvanajst. In kadar je spal doma, je ura vedno visela v malem šolnu, ki mu ga je žena dala še pred poroko za god. In kadarkoli ga je budilnik zbudil, je vselej pogledal na uro, ki mu je naznanjala pravi čas. To je storil tudi tisti dan, že kar iz navade, ne da bi bil pravzaprav kaj mislil. Pogledal je na uro, pa si je pomencal oči. Bilo mu je čudno: Šoln na steni se mu je zdel naenkrat večji kakor druge dni, kazala na uri in številke na kazalniku so bile nenavadno široke in nemirne. Ozrl se je

po sobi in vse je bilo nejasno. Pa glej: Tudi misli so mu bile nekam nedoločene in slabotne. Vedel je pač, da mora vstati. Ob dveh mora peljati brzovlak števil. 4. Ali nikakor ni čutil, da bi res moralo biti tako. Brzovlak — novi stroj — kurjač France — slab premog mhaaa — najrajši bi zopet zaspal . . . Brzovl . . . zimski vozni red . . . brz . . . trititi trititi, trumtamtam trumtamtam . . . Zadremal je.

Dušičeva žena je slišala budilnik, toda oči ni odprla. Mož ima kavo pripravljeno v kuhinji na brzovaru in vselej si jo pogreje sam. Tistih par ur spanja potrebuje tudi ona. Pomagati mu itak ne bi mogla, če bi tudi vstala. Jutri bode zopet toliko dela, da bi bilo za živino preveč. Eh — ah — spati!

Toda Dušič ne vstaja? Kaj je to? Tako globoko diha, kakor bi zopet spal. Mica se obrne: Res je, zaspal je. No, no, to se ni še nikdar zgodilo, kar se spominja. In prav zadnja služba je bila kratka, samo pet ur. Ako bi bil zadnjič tako spal, ko je vozil trikrat zaporedoma po šestnajst ur skoraj brez presledka, se ne bi bila čudila. Toda vseeno. Zbuditi ga mora. Ta bi bila lepa, da bi zamudil službo!

Mica ga prime za roko pa ga malo potegne.

— A? . . . Kaj pa je? . . .

— Marijan! Čas je, vstati moraš. Polnoč je minila.

— Aha.

— Ali si zbujen? Ali vstaneš?

— Aha. Seveda.

— Kavo imaš na brzovaru.

— Da, da.

Žena se obrne na desno stran. Mučno ji je ležati na hrbtu, ker jo križ boli in nikdar ne more zaspati v drugi legi kakor na desni. Zelo je trudna in kmalu zopet malce zadrema. Toda komaj nekoliko minut spi; nagloma, prestrašena se zopet zbudi. Medtem je Marijana premagal dremež. Mica sede na postelji pa si začne tretji oči. Kaj neki pomeni to, da mož ne vstaja? Morda je celo že prepozno. Krepko ga prime za roko, potem ga malce sune. Marijan plane pokoncu.

— No? Kaj?

— Zaspal si. Kaj ni že prepozno? Dejal si, da imaš brzovlak.

— Seveda, seveda . . . se — ve — da.

— Koliko pa je že ura?

— Poglej vendar! Saj jo imaš na steni.

Marijan vzame uro v roko, a rimske števice mu čudno plavajo pred očmi. In vendar ve natančno, da ni včeraj skoraj nič pil.

— Na! Poglej na uro, prosim Te. Luč je danes tako slaba.

— Kaj bi bila slaba? Tako je vendar kakor vedno.

— Ni ne. Če bi bila tako, ne bi bilo vse megleno.

— Bogve kaj imaš nocoj. Ali si snoči preveč pil?

— Kje neki? Mar nisem prišel takoj domov?

— No, daj sem uro. Trideset minut je čez dvanajst.

— Trideset m . . . !

Z enim skokom je bil Dušić iz postelje. Podvizati se mora, da ne pride prepozno. Najprvo skoči v kuhinjo in vžge špirit v brzovaru, potem se hitro umije in obleče. Le tega ne razume, da je soba polna dima. Saj je vendar zvečer jako malo kadil. Kavopopije brez kruha, da se ne zadržuje.

— Eh, morda se vendar motim, pomisli. Morda je zunaj megla, pa se mi zdi, kakor da bi bila v sobi.

Kruh, ki je bil pripravljen za zajtrk, potlači v torbo, na kratko se poslovi od žene, ki zopet leže, ugasne svečo in odide. Noč je hladna. Začetkoma ga kar stresa. Seveda, v sobi je bilo toplo.

— Glej, saj sem dejal. Megla je, megla. In kako je gosta. Kar rezal bi jo.

Pravi si, da mora hiteti, a noge so težke in sploh se čuti neokretnega. In grozno je nerodno, hiteti s temi težkimi nogami, ki se nočejo pomikati naprej ter se ob vsakem koraku takorekoč

prilepijo na tlak. Naenkrat se mu zdi tudi pot mnogo daljša kakor po navadi. Pa ta megla. Bedasto je: Vse je sivo, črnosivo, a vendar se vidijo zvezde. In kako migljajo! Skoraj skačejo — gor, dol, sem, tja. —

— Kaj, ko bi dejal v kurilnici, da sem bolan? Vrnil bi se, legel bi, pa bi spal — štirindvajset ur — kaj, oseminštirideset ur! Kako bi se mi danes prileglo spanje! Toda kdo bi mi verjel? Kaj naj rečem, ko mi nič ni? Nič mi ni, samo len sem. Ampak spati bi bilo dobro. Niti za kosilo me ne bi smeli buditi. Seveda, vožna premija bi splavala po vodi.

Pa vendar — danes bi bilo bolje, da bi ostal doma. Gotovo ni bolan, ampak tako čudno mu je le, kakor še nikoli. Zebsti ga tudi ne more in vendar ga nekaj stresa. Ali ni to morda strah?

A kakšen strah? Česa bi se bal? Megle? . . . Seveda, vožnja po megli je vselej neprijetna. In še več kakor neprijetna. Nevarna je. Nihče ne ve, koliko hudobij se skriva v taki megli in vse prežé na vlak in kadar je vodja najbolj brezbrizen, takrat se pripodi pošast nagloma, hipoma, izpremeni železniško znamenje, zamenja barvo in vlak se zadrvi v nesrečo. Dasiravno je bil že kdove kolikokrat v taki nevarnosti in ji je vselej srečno ušel — danes se bo nekaj zgodilo!

Dušić se je ustavil, jezno je pogledal naokrog.

— Odkod te misli? Kdaj je bil Dušić pač strahopeten? Kdaj je verjel v strahove in v slutnje? Kaj bi se zgodilo? Dvajset let je tako-rekoč doma na stroju. Vozil je po najhujši vročini in po najostrejšem mrazu, po dnevi in po noči, po megli in po metavici, po burji in po nevihti, vozil je v najnevarnejših okolnostih in nikdar se ni nič zgodilo. Oči so mu bile vedno bistre, misli jasne, kadar je bil regulator v njegovi roki, je bil kakor vkovan. Kaj bi se zgodilo? . . .

. . . Kdo vé? . . . Še nikoli, še nikoli — toda danes, danes . . . Špiro Lukšić je v Šibeniku štirideset let skakal v morje. To mu je bila šala. Dosti je bilo, da je kdo vrgel desetico v morje in moj Špiro hajd po njo. Bil je najglasovitejši potapljalec v Dalmaciji. Vendar so ga potegnili enkrat mrtvega iz morja. Megla na železnici je hudobna, naj reče kdo kar hoče.

Marijan res ni bil strahopetljiv in grozno ga je jezilo, da so ga obhajale take misli. Vendar si ni mogel pomagati. Besnel je, da ga je neprenehoma nekaj pikalo: Danes se bo nekaj zgodilo. Čim bolj pa se je jezil, tem bolj pa se je mešal strah v njegovo jezo in tajna groza se mu je zajedala v srce.

Ko je prišel v kurilnico, je bil ves poten in v glavi, v srcu, po vseh kotih mu je šepetalo: Danes se bo nekaj zgodilo — — — — —

— Grda megla je danes! je dejal kurjaču Francetu Naglaju.

— Kaj pa! Saj nisem slep! Veste, gospod Dušić, najbrže ste truden. To se zgodi včasih. Kadar je človek prav zelo truden, so tudi oči kalne in potem je včasih res tako, kakor bi hodil po megli.

— To je vendar neumno. Truden sem bil že dostikrat, a nikoli si še nisem domišljjal, da hodim po megli, ako je bilo jasno. Sploh pa ne vem, od česa naj bi bil truden.

— Zadnji teden ste imeli hudo službo. Sedaj se zahteva sploh preveč od nas.

— Že res, ampak — — a, nič! Le glejva, da opraviva delo.

Dušić in Naglaj sta delala. Naglaj ravno-dušno, Dušić pa z nenavadno brižnostjo. Vsako malenkost na stroju je pregledal, nezaupljiv je bil sam napram sebi. Kdove, včasih so se zgodile nesreče iz neznatnejših vzrokov. Nikdar ne bi bil verjel, da se človeka lahko tako poloti strah.

Ko se je odpeljal s strojem iz kurilnice, je bilo še vedno megleno. Naglaj pa je trdil, da ne vidi nobene megle.

— Ker je noč. Pa mislite, da je le tema.

Naglaj ni odgovoril. Bil je pa prepričan, da z Dušićem nekaj ni v redu. Kako naj vidi človek meglo, katere ni! Morda je popil mož snoči par kupic vina ali piva, pijače ni vaje, pa mu je

sedaj glava težka. Naposled to ni nič hudega; primerilo se je tudi že drugim. Pijan ni, to je glavno.

— In vendar je megla, je začel Dušić zopet. Recite kar hočete. Tako gosta ni kakor prej, ko sem šel od doma. Jasno pa le ni. Kaj ne vidite, da vse miglja? Ako ne bi natančno vedel, da prikazuje semafor odprto progo, bi se prepiral.

— Saj kaže vendar točno. Ako bi bili signali vedno tako jasni, bi bilo dobro.

Dušić se je še bolj ustrašil. Najrajši bi bil še zadnji trenotek skočil s stroja pa odšel domov. Toda kaj bi si mislil kurjač? To bi bila prava sramota. Sedaj je tu in tu mora ostati. A danes se bo nekaj zgodilo!

Morda so slutnje vendar kaj več kakor babja vera. Toliko se pripoveduje o takih rečeh. Ko je bil oče še živ, mu je večkrat pravil, da se mu je enkrat po noči prikazal stric Lovro s premočeno obleko in z razkuštranimi lasmi — in po tem je dobil brzjav, da je prav tisto noč utonil na potu v Ameriko. Morda je vendar kaj resnice v takih rečeh. In zakaj ga je tako strah, da se bo prav danes kaj zgodilo? . . . In bo se . . . gotovo . . . Vseeno je tudi, ako bi šel domov.

Nekaj — nekaj — nekaj —; to je najbolj grozno, da sluti nesrečo, pa je ne pozna. Stroj je natančno pregledal. Da bi skočil vlak s tira? . . .

Smešno! Čemu so čuvaji na progi? Da bi prezrl kak signal?

Zaškripal je z zobmi. Mar naj že sam sebi ne zaupa? Star vlakovodja, ki ni zakrivil še niti najmanjše nezgode. Niti preko distančne plošče ni še nikoli zapeljal in to bi bila vendar malenkost. Pazil bo, pa bo vse dobro in nič se ne zgodi. Ne more in ne sme se.

In vendar ga je tako grozno strah! Menda bi bil popolnoma miren, ako ne bi bilo megle. Ali kaj je to pravzaprav? Naglaj pravi, da megle ni. Morda ima celo prav. A zrak je gost, neprozoren in vse je nestalno. To ga navdaja s strahom. In strah je že močnejši kakor zaupanje v samega sebe in sedaj je vse izgubljeno. Zastonj je vse junačenje. Prišlo bo z vso silo, nagloma, iz skrovišča, neizogibno. Od nikoder ne bo pomoči. Kakor da je zapisano. Ta strah je nekaj živega, kar se je vtihotopilo v njegove žile in sedaj sesa moč iz njegovih mišic in grize njegove živce. Ta živi strah čepi morda v kotlu, morda se skriva v tisti čudni megli, morda tiči v kakšnem tunelu — kdovéjke? To ni strah. To je nevarnost, gotova nesreča. In strah je le njen sluga, ki ga muči, še preden pride nesreča, ki izteza svoje roke in kateri ne uide. Danes ne! Nikdar več ne bo videl žene, nikdar več sina, od katerega se ni niti poslovil, ker ga ni hotel zbuditi. Strah, strah, strah — — Naglaj morda opazuje, kako

se boji . . . In zakaj mu ne pove, da se bo nekaj zgodilo? . . . Strah ga je tudi besede, strah ga je vsega, sam strah ga je.

In zato zbere vse moči in sili misli, da ostanejo pri delu. Oči gledajo, ušesa poslušajo, roke delajo — mišice se močno napenjajo in srce bije glasno. A strah ga prešinja. Ne odjenja, pa ne odjenja.

Brzovlak prisopiha. Na kolodvoru je vse živo. Popotniki, izprevodniki, vlakovodja, uradnik, vse je na nogah, vse hiti, vse je razburjeno.

Sedaj prihaja čas. Vlak dobi drug stroj, nekoliko minut, manever je gotov, par kratkih signalov in vlak hiti dalje, v noč, v meglo, katero vidi sam Dušić. Usoda je na poti, nekaj se bo zgodilo.

Marijanov strah narašča. kajti zgodilo se bo gotovo. Po hrbtenici ga izpreletava mraz, po stegnih ga zbada čudno, dolgo, roke se mu tresejo. Vsi prsti mu drgetajo — to je strah.

Zunaj na polju se vije megla okrog drevja, dviga se med tirom, kadi se iz čuvajskih hišic. Kje je nevarnost? Nekje na progi je — morda še daleč, morda že blizu, velika je, nepremagljiva je, danes ji ne uide.

Minuta za minuto preteče, krajina se neprenehoma izpreminja, hektometrična znamenja kar lete — sto kilometrov — nesreča se ni zgodila — a pride, pride gotovo. Prvi tunel — tema — strah

— strah — — Dušić napenja živce do skrajnosti, oči mu silijo iz lobanje, v tilniku mu tiči nekaj trdega — vlak je poln potnikov — z napeto voljo zbira strojevodja vse misli, kakor da nateže lok v glavi — in strah ga prešinja. Drugi tunel — dolg, dolg tunel — tu ni niti sledu najmanjše svetlobe — črna megla — nevarnost — strah — strah — in živci popuščajo, oči slabe, pljuča pešajo, telo se začne tresti — sam strah — strah — sedaj se bo zgodilo . . .

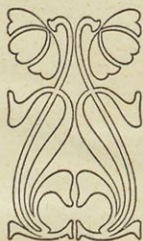
Stroj se zapodi iz tunela — zdaj, zdaj — tam — tam —.

Dušić ni zmožen besede. Pred strojem se dviga ogromna skala, siva, trda, sovražna. Nesreča jo je privalila na tir in sedaj je konec. Strah je pogoltnil vse misli . . . vse, vse do zadnje. Dušić vidi skalo, vidi grozni konec in vsako presojanje, čuvstvo odgovornosti, upanje, vse ga je zapustilo — samo strah ne, ki je tako velik kakor tista skala. Ogromni strah mu dvigne roki in Dušić skoči — —

Komaj ga Naglaj vjame . . . Z divjo močjo ga potegne na stroj. Kurjač se sam ves-trese. Samo pol sekunde — in Dušić bi bil ležal z razbitimi udi pod železniškim nasipom. Nezavednega vodjo položi Naglaj na tla. Do bližnje postaje je na srečo samo nekoliko kilometrov. Vlak pohiti po prosti progi — kmalu se ustavi.

Na postaji pokličejo zdravnika. Mož pregleda Dušiča — preiskuje, maje z glavo — ne pravi nič. Končno ga vprašajo, kaj vendar je. — Za službo že ne bo več. Recite mi tepec, ako to ne bo traumatična nevroza. Odpeljite ga v bolnišnico.

Prišel je drug strojevodja in z malo zamudo je odsopihal vlak dalje.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

C008155 #

00000236006

Vsebina:

	Stran
Francka	3
Lakota	46
Novo leto	55
Kapitan	65
Vprašanje	76
Megla	84

Naroči se lahko pri

DELA VSKO TISKOVNO DRUŽBO:

- Socializem.** Knjižnice časopisa «Naprej!» I. zv. Upravil Anton Kristan. Cena 20 vin. II. izdaja.
- Socialna demokracija in kmetiško ljudstvo.** Iz poročila urednika Antona Kristana. Knjižnice časopisa «Naprej!» II. zv. Cena 10 vin.
- Zakaj smo socialisti?** Uredil Anton Kristan. Knjižnice časopisa «Naprej!» III. zv. Cena 14 vin.
- Komunistični manifest.** Napisala Karol Marx in Friderik Engels. Cena 40 vin. Knjižnice časopisa «Naprej!» IV. zv.
- Kdo uničuje proizvodnjo v malem?** Napisal Karol Kautsky. Cena 30 vin. Knjižnice «Naprej!» V. zv.
- Proletariat.** Napisal Karol Kautsky. Cena 20 vin. Knjižnice časopisa «Naprej!» VI. zv.
- Katoliško svetovno naziranje in svobodna znanost.** Napisal L. Währmund. Knjižnica časopisa «Naprej!» VII. zv. Cena 70 vin.
- O konsumnih društvih.** Uredil Anton Kristan. Knjižnice časopisa «Naprej!» VIII. zv. Cena 20 vin.
- Kapitalistični razred.** Napisal Karol Kautsky. Cena 30 vin. Knjižnice časopisa «Naprej!» IX. zv.
- Nevarni socializem.** Spisal E. Kristan. Cena 30 vin. Knjižnice časopisa «Naprej!» X. zv.
- Narodno vprašanje in Slovenci.** Napisal E. K. Knjižnice časopisa «Naprej!» XI. zv. Cena 24 vin.
- Strahovi.** Napisal Ebin Kristan. Knjižnice časopisa «Naprej!» XII. zv. Cena 30 vin.
- Pod spovednim pečatom.** Napisal katoliški kaplan Hans Kirchsteiger, poslovenil Ebin Kristan. Založila in izdala založba časopisa «Naprej!» v Idriji. Prva knjiga stane 2 K 60 vin., druga knjiga 2 K.
- Magdalena.** Roman v verzih. Spisal J. S. Machar, poslovenil dr. Ant. Dermota, Cena 2 K.
- Občinski socializem.** Spisal Abditus. Cena 70 vin.
- Program socialne demokracije.** Cena 4 vin.
- Vun enako volilno pravico.** Cena 4 vin.
- Zvišanje duhovniških plač.** Cena 10 vin.
- Iz nižin življenja.** Črtice. Spisal Pavel Mihalek. Cena 1 K.
- Primož Trubar in slovensko ljudstvo.** Spisal E. K. Cena 8 v.
- V dobi klerikalizma.** Spisal Liberatus. Cena 40 vin.
- Razprave VII. rednega zbora jugoslovanske socialno-demokratske stranke v Avstriji 31. prosinca, 1. in 2. svečana 1909 v Ljubljani.** Cena 60 vin.
- Delavska tiskovna družba se priporoča tudi za nabavo drugih knjig, naj so že izšle kjerkoli. Urejuje tudi cele knjižnice.**